

Agenda – Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu

Lleoliad:	I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch a:
Ystafell Bwyllgora 2 – y Senedd	Steve George
Dyddiad: Dydd Mercher, 6 Rhagfyr 2017	Clerc y Pwyllgor 0300 200 6565
Amser: 10.00	SeneddDGCh@cynulliad.cymru

---

1 Cyflwyniad, ymddiheuriadau, dirprwyon a datgan buddiannau

2 Cyllid heblaw cyllid cyhoeddus ar gyfer y celfyddydau: Sesiwn dystiolaeth 8

(10:00 – 11:00)

(Tudalennau 1 – 17)

Dafydd Elis-Thomas AC, y Gweinidog Diwylliant, Chwaraeon a Thwristiaeth.

Jason Thomas – Cyfarwyddwr Diwylliant, Chwaraeon a Thwristiaeth,

Llywodraeth Cymru

Peter Owen – Pennaeth Y Gangen Polisi Celfyddydau, Llywodraeth Cymru

3 Yr amgylchedd hanesyddol: sesiwn dystiolaeth 8

(11:00 – 12:00)

(Tudalennau 18 – 29)

Dafydd Elis-Thomas AC, y Gweinidog Diwylliant, Chwaraeon a Thwristiaeth.

Jason Thomas – Cyfarwyddwr Diwylliant, Chwaraeon a Thwristiaeth,

Llywodraeth Cymru

Gwilym Hughes – Dirprwy Gyfarwyddwr yr Amgylchedd Hanesyddol,

Llywodraeth Cymru

4 Papurau i'w nodi

4.1 Cyllideb Llywodraeth Cymru ar gyfer 2017–18

(Tudalennau 30 – 42)

Papur 1: Kirsty Williams AC, Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg

Papur 2: Dafydd Elis-Thomas AC, y Gweinidog Diwylliant, Chwaraeon a Thwristiaeth

Papur 3: Eluned Morgan AC, Gweinidog y Gymraeg a Dysgu Gydol Oes

Papur 3a: Llythyr at y Cadeirydd oddi wrth Mudiad Meithrin

4.2 Comisiynydd y Gymraeg: Nodyn briffio am ddarpariaeth y blynyddoedd cynnar a gofal plant cyfrwng Cymraeg

(Tudalennau 43 – 66)

5 Cynnig o dan Reol Sefydlog 17.42 i benderfynu gwahardd y cyhoedd o'r cyfarfod ar gyfer y busnes a ganlyn:

6 Ôl-drafodaeth breifat

(12:00 – 12:30)

Eitem 2

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Papur Tystiolaeth ar gyfer y Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu ddydd Mercher, 6 Rhagfyr

'Cyllid nad yw'n Gyllid Cyhoeddus ar gyfer y Celfyddydau a'r Amgylchedd Hanesyddol'

1. Y cyd-destun

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod yn rhaid i sector y celfyddydau a'r sector treftadaeth weithio ar ddod yn fyw cydnerth a chynaliadwy yn ariannol. Mae'r pwysau'n parhau ar gyllidebau ym maes llywodraeth leol ac ar gyllideb Llywodraeth Cymru, mae llai o arian Loteri ar gael bellach ar gyfer 'achosion da', ac mae ansicrwydd o ran ein gallu i fanteisio ar raglenni'r UE. Mae hyn oll yn pwysleisio'r angen i fynd ati ar fyrder i greu mwy o incwm o ffynonellau eraill.

Pwysleisir y neges hon yn 'Golau yn y Gwyll', gweledigaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer diwylliant. Nodir bod 'ansicrwydd a phryder gwirioneddol, yn enwedig o ran arian yr UE a'r gostyngiadau yn y cymorth a roddir gan awdurdodau lleol. Oherwydd y pwysau hyn, mae'r sector yn colli staff profiadol ac arbenigol, sy'n peryglu ei broffesiynoldeb. Wrth i arian cyhoeddus grebachu, mae angen clir i'r sector diwylliant feithrin ei allu i godi arian, i farchnata ac i greu incwm'.

Mae'r datganiad yn galw ar y cyrff a noddir gennym i 'annog y sector diwylliant i fod yn fwy rhagweithiol wrth fynd ar drywydd ffurfiau newydd o incwm, wrth ddatblygu ei sgiliau busnes a marchnata, ac wrth fanteisio i'r eithaf ar dechnoleg ddigidol. Yn rhan o hynny, dylai'r asiantaethau hyn adolygu a mireinio eu gwasanaethau codi arian a chyingor busnes, er mwyn helpu'r sector i amrywio ei sylfaen incwm'.

Mae'r datganiad hefyd yn annog sefydliadau yn sector y celfyddydau a'r sector treftadaeth i chwarae rhan fwy gweithredol o ran helpu i fynd i'r afael â materion eraill ym maes polisi cyhoeddus, megis iechyd, addysg, adfywio a threchu tlodi. Mae'n gwneud hynny'n bennaf am fod gan y sector lawer i'w gyfrannu at yr agendâu hynny, ond gall gweithgareddau o'r fath hefyd gynnig cyfle i greu incwm ychwanegol.

2. Llythyrau Cylch Gwaith a Chynlluniau Gweithredol

Mae'r Gweinidogion hefyd yn rhoi cryn flaenoriaeth ar greu incwm newydd yn eu llythyrau cylch gwaith blynyddol at y cyrff a noddir gennym, sef Cyngor Celfyddydau Cymru (CCC), Amgueddfa Cymru – National Museum Wales (AC/NMW), Llyfrgell Genedlaethol Cymru (LIGC), a Chomisiwn Brenhinol Henebion Cymru (CBHC). Mae bob corff yn mynd ati wedyn i amlinellu yn ei Gynllun Gweithredol sut y bydd yn gweithredu ar y flaenoriaeth honno. Mae gofyniad tebyg yn rhan o Gynllun Busnes blynyddol Cadw. Mae manylion yr adrannau perthnasol ym mhob llythyr Cylch Gwaith i'w gweld yn Atodiad 1.

3. Mentrau penodol gan y sectorau

Mae'r adran hon o'r papur yn tynnu sylw at rai o'r prosiectau a'r gweithgareddau penodol y mae Llywodraeth Cymru a'r cyrff a noddir ganddi yn ymgymryd â nhw er mwyn sicrhau mwy o gyllid nad yw'n gyllid cyhoeddus ar gyfer sector y celfyddydau, y sector diwylliant a sector yr amgylchedd hanesyddol.

Y Celfyddydau

- (i) *Gwaddol Cenedlaethol ar gyfer Cerddoriaeth.* Y nod yw creu cronfa gynaliadwy a fydd, yn y pen draw, yn ennill digon o log i gynnal rhaglen grantiau flynyddol. Y targed cychwynnol yw codi o leiaf £20 miliwn, a'r nod yw dyfarnu'r grantiau cyntaf yn 2020-21. Byddai'r rhain yn helpu pobl i gymryd rhan mewn cerddoriaeth a byddai'n ategu, yn hytrach nag yn disodli, ffynonellau cyllid sy'n bodoli eisoes. Mae Llywodraeth Cymru wedi darparu £1 filiwn o gyllid sbarduno cychwynnol, ac mae wedi gofyn i Gyngor y Celfyddydau sefydlu'r Gronfa fel elusen annibynnol. Bydd yr elusen honno'n cyflogi codwyr arian proffesiynol a fydd yn targedu amrywiaeth eang o ffynonellau. Bwriedir lansio'r Gronfa'n ffurfiol yng ngwanwyn 2018.
- (ii) *Celfyddydau Cenedlaethol Ieuencid Cymru Newydd Unedig.* Mae saith ensemble ieuencid cenedlaethol, sy'n galluogi rhai o'r cerddorion, actorion a dawnswyr ifanc mwyaf dawnus o bob cwr o Gymru i gael hyfforddiant o'r radd flaenaf a phrofiad o berfformio. Yn hanesyddol, fe'u gweinyddwyd gan ddau gorff gwahanol (CBAC a Tŷ Cerdd) a'u cyllido drwy'r awdurdodau lleol a Chyngor Celfyddydau Cymru (CCC). Mae CCC wrthi ar hyn o bryd, gyda'n cymorth ni, yn goruchwylio'r trefniadau pontio ar gyfer creu'r corff newydd unedig, Celfyddydau Cenedlaethol Ieuencid Cymru. Bydd ganddo Fwrdd Ymddiriedolwyr newydd ac mae'r Bwrdd hwnnw wrthi'n datblygu model busnes newydd. Bydd y corff newydd yn parhau i gael symiau sylweddol o arian cyhoeddus oddi wrth CCC, ond bydd yn dibynnu mwy ar incwm masnachol, ar godi arian ac ar nawdd.
- (iii) *Ymddiriedolaethau a Sefydliadau.* Mae denu mwy o gyllid oddi wrth Ymddiriedolaethau a Sefydliadau elusennol yn elfen bwysig o'n strategaeth hefyd. Rydym yn annog CCC i helpu'r sector celfyddydau i wneud rhagor o geisiadau, a cheisiadau uwch eu hansawdd, i ymddiriedolaethau a sefydliadau – gan gynnwys rhai sy'n gweithio ar draws y DU. Ym mis Mawrth 2016, aeth Llywodraeth Cymru ati, ar y cyd â CCC a Celfyddydau a Busnes Cymru, i drefnu symposiwm llwyddiannus gydag ymddiriedolaethau a sefydliadau allweddol a sefydliadau celfyddydol o bob cwr o'r wlad. Aeth Celfyddydau a Busnes Cymru ati'n ddiweddar, gyda chymorth Cyngor y Celfyddydau, i gynnal ail symposiwm.
- (iv) *Codi arian:* Mae CCC wedi comisiynu'r ymgynghorwyr Blue Canary i asesu'r sefyllfa o ran codi arian yng Nghymru ac i nodi'r hyn y gellir ei

wneud i fanteisio i'r eithaf ar gyfleoedd. Trafodwyd adroddiad drafft gan Gyngor CCC ym mis Tachwedd a bydd yr adroddiad terfynol yn cael ei gyhoeddi yn gynnar ym mis Rhagfyr. Yn ôl pob tebyg, bydd ynddo argymhellion ar sut i gefnogi codwyr arian ar lefel uwch a hefyd sut i gynorthwyo Cyngor y Celfyddydau â'r rôl y gall ef ei chwarae o ran meithrin perthynas amryfal gyrrff â'i gilydd. Mae CCC hefyd yn helpu Celfyddydau a Busnes Cymru i ddarparu ei raglen interniaethau codi arian.

- (v) *Rhaglen 'Cydnherthedd' CCC:* Yn rhan o raglen 'Cydnherthedd' CCC, mae nifer o'r sefydliadau sy'n cael cyllid craidd oddi wrtho yn cael cymorth pwrpasol bellach i ddatblygu eu strategaethau codi arian. Mae'r cymorth hwnnw'n cynnwys hyfforddiant ar sut i ddatblygu ac ysgrifennu ceisiadau llwyddiannus am gyllid oddi wrth ymddiriedolaethau a sefydliadau elusennol mawr.

Cadw

- (i) *Refeniw masnachol:* mae Cadw wedi bod wrthi'n gweithio yn ystod y blynyddoedd diwethaf ar wella'i berfformiad masnachol, ac i greu mwy o incwm o'r safleoedd sydd o dan ei ofal. Mae wedi cymryd camau breision ymlaen, gan dorri pob record, o ran creu mwy o incwm drwy wella'i safleoedd a'i gyfleusterau. Mae safleoedd Cadw yn cael incwm drwy daliadau mynediad, manwerthu, aelodaeth, llogi corfforaethol a mentrau masnachol eraill. Yn 2016/17, cafodd Cadw ei flwyddyn fwyaf llwyddiannus erioed. Ymwelodd 4 miliwn â'r safleoedd lle mae ganddo staff a daeth gwerth £6.6 miliwn o incwm i law. Mae'r arian hwnnw'n cael ei ddefnyddio i warchod ac i ofalu am yr amgylchedd hanesyddol. Yn ystod pob un o'r tair blynedd diwethaf, mae Cadw wedi rhagori ar y targedau uchelgeisiol a osodwyd o ran faint o incwm masnachol a fyddai'n dod i law. Mae wedi gwneud hynny drwy gynnal sawl ymgyrch farchnata, sydd wedi ennill gwobrau, a thrwy gynnal digwyddiadau arloesol er mwyn denu ymwelwyr hen a newydd.

Er enghraifft, dechreuodd yr ymgyrch *Anturiaethau Hanesyddol* yn 2016 drwy osod cerflun mawr o ddraig yng Nghastell Caerffili ar Ddydd Gŵyl Dewi. Llwyddodd yr ymgyrch honno i ennyn diddordeb na welwyd ei debyg o'r blaen, a chyfrannodd at y flwyddyn fwyaf llwyddiannus a gafodd Cadw erioed. O ddechrau'r ymgyrch tan iddi ddod i ben ym mis Medi, talodd cyfanswm o 728,000 o bobl i ymweld â safleoedd Cadw (+3.63% o gymharu â'r flwyddyn gynt) gan greu gwerth £844,000 o incwm (+71.47% o gymharu â'r flwyddyn gynt). Mae gwaddol y dreigiau'n parhau, ar ôl i ddraig benyw a dwy ddraig fach gyrraedd yn ystod ymgyrch *Chwilio am Chwedlau* yng ngwanwyn/haf 2017. Mae'r canlyniadau hyd yma'n awgrymu bod perfformiad masnachol yn parhau i wella a nifer yr ymwelwyr yn parhau i dyfu, gyda'r niferoedd a ymwelodd â'r safleoedd a oedd yn rhan o 'daith y dreigiau' wedi torri pob record.

- (ii) *Aelodaeth*: Mae nifer yr aelodau sydd gan Cadw ar ei lefel uchaf erioed – dros 19,000. Ar 26 Mehefin, lansiodd Cadw system ymaelodi ar-lein ac mae, hyd yma, wedi arwain at 858 o aelodau newydd. Yr unigolion eu hunain, yn bennaf, sydd wedi mynd ati i ymaelodi ar-lein, ond mae ceidwaid wedi bod yn treialu hynny ar safleoedd Cadw hefyd. Mae Cadw hefyd yn treialu stondinau ymaelodi yn ystod y cyfnodau prysuraf drwy ddefnyddio staff hyrwyddo proffesiynol.
- (iii) *Y prosiect treftadaeth nas cerir*: Yn ddiweddar, arweiniodd Cadw, mewn partneriaeth ag eraill, gais llwyddiannus i Gronfa Dreftadaeth y Loteri a arweiniodd at ddyfarnu grant o ryw £750,000 ar gyfer y Prosiect Treftadaeth nas Cerir. Ei nod yw ennyn diddordeb pobl ifanc, tanio’u brwdfrydedd a’u hysbrydoli i ymhél â’u treftadaeth leol. Gan hoelio sylw ar dreftadaeth o’r 19edd a’r 20fed ganrif, sydd, yn aml, yn cael ei hesgeuluso, mae’r cynllun hwn yn cael ei ddefnyddio i annog pobl ifanc i feithrin eu sgiliau, i ysbrydoli eu creadigrwydd, i danio eu brwdfrydedd dros eu gorffennol ac i feithrin ymdeimlad o falchder yn y man lle maent yn byw.

Y Sector Amgylchedd Hanesyddol ehangach

Mae'r ffaith bod llai o gyllid cyhoeddus ar gael yn golygu bod pob un o'r cyrff treftadaeth cenedlaethol mewn sefyllfa debyg. Ar draws sectorau'r amgylchedd hanesyddol, mae partneriaid yn edrych ar gyfleoedd cyllido newydd, gan wneud hynny'n aml drwy weithio mewn partneriaeth. Dyma rai o'r enghreifftiau:

- (i) *Partneriaeth strategol Cymru Hanesyddol*: sefydlwyd y bartneriaeth hon ym mis Mai 2017 i feithrin mwy o gydweithio rhwng Cadw, Comisiwn Brenhinol Henebion Cymru, Llyfrgell Genedlaethol Cymru ac Amgueddfa Cymru. Mae'r bartneriaeth yn gyfle i finiogi ac i roi hunaniaeth fwy clir i waith masnachol y sefydliadau cenedlaethol hyn, ar adeg pan fo cryn bwysau ar arian cyhoeddus. Mae'r bartneriaeth wrthi ar hyn o bryd yn ystyried nifer o fentrau, gan gynnwys datblygu sgiliau, mentrau masnachol, a chydweithio i ddarparu swyddogaethau cefn swyddfa.
- (ii) *Y Grŵp Amgylchedd Hanesyddol*: mae'r grŵp hwn yn dod â phenaethiaid cyrff allweddol ym maes yr amgylchedd hanesyddol at ei gilydd i rannu gwybodaeth ac arferion da ac i ddylanwadu ar bolisi. Mae'r grŵp yn gallu dysgu oddi wrth y profiadau y mae'r partneriaid wedi'u cael wrth fynd ar drywydd amryfal ffynonellau cyllid. Ymhlith y sefydliadau sydd wedi cael cryn lwyddiant wrth sicrhau cyllid nad yw'n gyllid cyhoeddus ar gyfer yr amgylchedd hanesyddol y mae'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol, Ymddiriedolaethau Archaeolegol Cymru, y Gymdeithas Tai Hanesyddol, a Chomisiwn Brenhinol Henebion Cymru.

4. Marchnadoedd newydd

Ffordd arall i sector y celfyddydau, y sector diwylliant a sector yr amgylchedd hanesyddol arallgyfeirio eu hincwm ac i'w rhoi eu hunain ar seiliau ariannol mwy cadarn yw datblygu marchnadoedd newydd, boed yng Nghymru, y DU neu dramor. Mae Llywodraeth Cymru yn eu cynorthwyo yn hynny o beth mewn ffyrdd gwahanol. Ef enghraifft:

- (i) *Ewrop Greadigol*: mae desg Ewrop Greadigol Llywodraeth Cymru yn helpu ein sectorau creadigol a chlyweledol i gael gafael ar gyllid o feysydd diwylliant a chyfryngau rhaglen 'Ewrop Greadigol' yr UE.
- (ii) *Rhaglenni cyfnewid diwylliannol a theithiau masnach*: Ym mis Medi 2015, llofnododd Llywodraeth Cymru a Llywodraeth Tsieina Femorandwm Cyd-ddealltwriaeth ar gyfnewid diwylliannol. Mae'r memorandwm hwnnw'n hwyluso pob math o gydweithio, gan artistiaid, sefydliadau celfyddydol, amgueddfeydd, llyfrgelloedd, busnesau creadigol a sefydliadau addysg uwch o Gymru. Hyd yn hyn, cynhaliwyd dwy daith ddiwylliannol i Tsieina gyda'r nod o feithrin y cysylltiadau hyn. Rydym hefyd yn annog sefydliadau diwylliannol a busnesau creadigol i gymryd rhan yn rhaglen ehangach Llywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU o deithiau masnach, gan gydnabod bod mwy a mwy o botensial i'r sector berfformio, arddangos, a chynnal busnes dramor.
- (iii) *Digwyddiadau diwylliannol mawr*: Mae Uned Digwyddiadau Mawr Llywodraeth Cymru yn cefnogi amrywiaeth eang o ddigwyddiadau diwylliannol, gan gynnwys digwyddiadau megis Gŵyl y Gelli a Gŵyl y Dyn Gwyrdd, lle mai un o'r amcanion allweddol yw denu pobl o'r tu allan i Gymru; mae digwyddiadau o'r fath yn llwyfan lle gall y sector diwylliant arddangos ei waith i brynwyr a chynhyrchwyr rhyngwladol.
- (iv) *Eiddo ar osod a manwerthu gan Cadw*: mae Cadw yn parhau i ddatblygu amryfal fentrau newydd er mwyn creu incwm. Er enghraifft, wrth fuddsoddi £5.9 miliwn er mwyn gwella'r profiad a gynigir i ymwelwyr yng Nghastell Harlech, aed ati i ddatblygu pum rhandy hunanddarpar moethus, yn ogystal â chaffi a chanolfan ymwelwyr newydd sydd â chyfleusterau manwerthu gwell. Mae cyfleoedd eraill i ddarparu llety gwyliau yn cael eu datblygu ar hyn o bryd ger Castell Gwyn a Llys a Chastell Tre-tŵr, gan weithio gyda dylunwyr mewnol o Gymru.

5. Technoleg ddigidol

Rydym yn cydnabod hefyd fod technoleg ddigidol yn cynnig nifer o gyfleoedd i'r sector diwylliannol a sector yr amgylchedd hanesyddol arallgyfeirio eu hincwm. Cydnabyddir hynny yn 'Golau yn y Gwyll': *'Wrth edrych i'r dyfodol, mae technoleg ddigidol yn gyfle enfawr i'r sector creadigol a diwylliannol. Mae*

angen iddo wneud mwy i hyrwyddo a rhannu'r hyn sydd ganddo i'w gynnig, ac i fanteisio ar ei Eiddo Deallusol'.

Yr her yw harneisio grym technoleg ddigidol er mwyn ehangu mynediad a chynnig mwy o gyfleoedd i gyfranogi (e.e. ffrydio byw), gan fanteisio ar yr un pryd, pan fo hynny'n briodol, ar botensial y dechnoleg honno i greu incwm. Mae hyn yn cynnwys cynhyrchion a syniadau arloesol, ond hefyd weithgareddau rheolaidd fel gwerthu tocynnau a phrynu cynhyrchion ar-lein. Dyma ambell enghraifft o'r gweithgareddau sy'n cael eu cynnal:

- (i) *'Cronfa Arloesi Digidol' CCC*: partneriaeth yw hon rhwng Cyngor y Celfyddydau a'r Gwaddol Cenedlaethol ar gyfer Gwyddoniaeth, Technoleg a'r Celfyddydau (NESTA). Ei nod yw cyllido a hyrwyddo syniadau newydd, gan gynnwys syniadau sydd â'r potensial i greu referniw, gan ddefnyddio technoleg ddigidol.
- (ii) *Partneriaethau CCC gyda BBC Wales a S4C*: mae'r rhain yn hoelio sylw ar sgiliau digidol, yn benodol sut y gall CCC gefnogi technoleg ar gyfer cynnwys ffurf fer (gan unigolion a sefydliadau) a thechnolegau Realiti Estynedig a Rhith-wirionedd, drwy brosiect sy'n canolbwyntio yn y lle cyntaf ar yr Eisteddfod Genedlaethol.
- (iii) *Culture UK*: Mae CCC yn gweithio mewn partneriaeth â chynghorau celfyddydau eraill y DU a'r BBC drwy Culture UK. Ymhlith yr enghreifftiau o waith o'r fath y mae'r ballet diweddar P.A.R.A.D.E ar BBC4 a diwrnod OperaPassion. Mae'r gwaith hwn yn adeiladu ar waith a ariannwyd yn ddiweddar gan 'The Space', corff sy'n dod â sefydliadau celfyddydau, artistiaid a thechnoleg ynghyd er mwyn cyrraedd cynulleidfaoedd newydd, gan ddefnyddio sgiliau digidol a'r cyfryngau. Mae'r Space yn cefnogi sefydliadau fel Sinfonia Cymru i ddefnyddio technoleg ddigidol i ddarlledu'n fyw ar Facebook, er mwyn i'w repertoire cyfoes ac arloesol gyrraedd cynulleidfaoedd newydd.

6. Casgliad

Mae Llywodraeth Cymru o'r farn bod y celfyddydau, diwylliant a'r amgylchedd hanesyddol yn hanfodol bwysig, ac yn sectorau y dylid parhau i'w cefnogi ag arian cyhoeddus. Wedi dweud hynny, mae'n cydnabod bod cryn botensial ym mhob un o'r sectorau hyn i leihau eu dibyniaeth gyffredinol ar gyllid cyhoeddus drwy greu mwy o incwm o ffynonellau eraill, drwy ddatblygu cynhyrchion newydd a thrwy elwa ar farchnadoedd newydd.

Mae hyn yn golygu bod angen i Lywodraeth Cymru a'i hasiantaethau barhau i helpu'r sectorau hyn i ddatblygu eu sgiliau masnachol a'u sgiliau codi arian, a'u gweithgareddau marchnata a chysylltiadau cwsmeriaid. Byddem yn croesawu barn y Pwyllgor am gamau eraill y gallem eu cymryd i hyrwyddo'r agenda hon.

Llythyrau Cylch Gwaith (2017/18)

Cyngor Celfyddydau Cymru

'...barhau i weithio i fireinio eich gwasanaethau datblygu busnes i gynorthwyo eich cleientiaid i wneud y gorau o'r cyllid nad yw'n gyllid cyhoeddus. Mae hyn yn cynnwys gwaith i sicrhau mwy o arian gan sefydliadau ac ymddiriedolaethau elusennol a thrwy roddion unigol a chorfforaethol...rwyf hefyd yn gofyn ichi gydweithio â'r sefydliadau sy'n rhan o'ch portffolio i lunio cynllun wedi'i deilwra i ddatblygu eu sgiliau busnes a'u sgiliau marchnata, gyda thargedau blynyddol clir i gynyddu'r incwm a gynhyrchir ganddynt eu hunain.'

Amgueddfa Cymru-National Museum Wales

'Mae ...hefyd yn hanfodol bod ein cyrff diwylliannol yn parhau i fynd ar ôl buddsoddiadau ac yn eu denu o ffynonellau cyllido ehangach i ychwanegu at y Cyllid Grant craidd oddi wrth Lywodraeth Cymru'.

Llyfrgell Genedlaethol Cymru

'...byddwn yn disgwyl iddi ychwanegu at y cyllid cymorth grant y mae'n ei gael oddi wrth Lywodraeth Cymru drwy sicrhau cynnydd sylweddol ym maint y cyllid a ddenir o ffynonellau eraill.'

Comisiwn Brenhinol Henebion Cymru

'Mae hefyd yn hanfodol bod ein cyrff treftadaeth yn chwilio am fuddsoddiad ac yn ei ddenu o ystod ehangach o ffynonellau ariannu er mwyn ychwanegu at yr arian a roddir gan Lywodraeth Cymru... (felly) hoffwn i chi gynnwys cynllun ennill arian yn eich Cynllun Gweithredol.'

Eitem 3

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Kirsty Williams AC
Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg
Llywodraeth Cymru
Tŷ Hywel
Bae Caerdydd CF99 1NA

1 Rhagfyr 2017

Annwyl Kirsty

Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2018-19

Y cefndir

Diolch ichi am ddod i gyfarfod Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu ar 16 Tachwedd i drafod cynigion cyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2018-19.

Cyn y cyfarfod, gofynnodd y Pwyllgor am ystod o wybodaeth am y rhannau hynny o'r gyllideb yr ydych chi'n gyfrifol amdanynt ac sydd o ddiddordeb i'r Pwyllgor. Gwnaethoch ddarparu papur, dyddiedig 8 Tachwedd, a gyhoeddwyd gan y Pwyllgor ynghyd â'r agenda a'r papurau eraill ar gyfer ein cyfarfod ar 16 Tachwedd.

Ar yr achlysur hwn, mae'r Pwyllgor wedi penderfynu peidio â chyflwyno adroddiad ffurfiol ar y gyllideb i'r Cynulliad ond serch hynny, byddai'n ddiolchgar o gael ymateb gennych i'r pwyntiau a nodir isod. Byddwn yn cyhoeddi eich ymateb a byddai'n ddefnyddiol pe gallech ei ddarparu cyn y ddadl ar y gyllideb derfynol, a gynhelir ym mis Ionawr yn ôl yr hyn a ddeallaf.

Materion Penodol

Dysgu Creadigol Drwy'r Celfyddydau

Mae'r Pwyllgor yn croesawu'r ffaith eich bod yn cydnabod pa mor bwysig yw'r manteision ehangach a ddaw yn sgil celfyddyd a cherddoriaeth mewn addysg plant a'r ffaith bod cyllid yn parhau i fod ar gael drwy'r rhaglen Dysgu Creadigol Drwy'r Celfyddydau. Gwnaethoch sôn yn benodol am elfen o'r rhaglen o'r enw 'Ewch i Weld', gan gynnig darparu dadansoddiad o nifer yr ysgolion a phlant sydd wedi cymryd rhan yn ôl ardal awdurdod lleol.

Menter Cerddoriaeth mewn Ysgolion

Mae'r Pwyllgor hefyd yn croesawu'r cyllid ychwanegol o £1 miliwn bob blwyddyn am y ddwy flynedd nesaf ar gyfer mentrau cerddoriaeth mewn ysgolion. Gwnaethom nodi eich bod yn dal i ystyried sut y gellid defnyddio'r cyllid hwn a'ch bod yn gobeithio manteisio ar dystiolaeth o'r adroddiad ar ymchwiliad y Pwyllgor

yn y maes hwn. Er bod hyn i'w groesawu, byddai'n galonogol gwybod a oes gan y Llywodraeth ei hun unrhyw fwriad penodol ar gyfer y cyllid hwn? Byddai'r Pwyllgor hefyd yn ddiolchgar o gael gwybod a ydych yn bwriadu ymgynghori ymhellach â rhanddeiliaid ar ffyrdd posibl o ddefnyddio'r cyllid, a byddai'n canmol dilyn y trywydd hwnnw os felly.

Cronfa ddata o Offerynnau Cerddorol

Mae'r Pwyllgor yn nodi bod y grŵp gorchwyl a gorffen cerddoriaeth wedi argymhell y dylid sefydlu cronfa ddata o offerynnau cerdd. Ers hynny, rydym wedi cael tystiolaeth gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru sy'n awgrymu y gellid bodloni nodau'r syniad o gronfa ddata drwy fuddsoddi llai o gyllid. Dywedodd Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru wrthym y byddai angen talu costau sefydlu sylweddol a defnyddio llawer o adnoddau yn barhaus i gynnal y syniad hwnnw, a bod yna sianelau cyfathrebu eisoes wedi'u sefydlu rhwng awdurdodau sy'n galluogi gwasanaethau cerdd i ofyn am gymorth wrth gael gafael ar offerynnau cerddorol o ardal awdurdod lleol arall.

Awgrymodd y byddai'n fwy buddiol defnyddio'r cyllid ychwanegol mewn ffyrdd eraill a allai sicrhau gwaddol mwy hirdymor, yn hytrach na phrynu offerynnau newydd. Gallai hyn gynnwys cynnal a chadw'r offerynnau a brynwyd eisoes. Gwnaethoch egluro na chodwyd y pryderon hyn gyda chi mewn trafodaethau â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Fodd bynnag, byddai'r Pwyllgor yn gwerthfawrogi unrhyw syniadau pellach sydd gennych yn y maes hwn.

Codi Arian – Ensembles Celfyddydau Cenedlaethol Ieuencid Cymru a'r Gronfa Gwaddol Cerddoriaeth

Soniodd yr Aelodau am y posibilrwydd o ddryswch rhwng cyfleoedd i godi arian ar gyfer Celfyddydau Cenedlaethol Ieuencid Cymru a'r Gronfa Gwaddol Cerddoriaeth. Cyhoeddwyd y Gwaddol yn gynharach eleni â chyllid o £1 miliwn a gwnaethoch ddweud wrthym y byddai'n cael ei lansio'n ffurfiol gyda'r Cyngor Celfyddydau ym mis Ionawr. Fodd bynnag, o ystyried y pryderon hyn, byddai'r Pwyllgor yn ddiolchgar pe gallech fyfyrto ymhellach ar y mater hwn a sut y gellid mynd i'r afael ag unrhyw bosibilrwydd o ddryswch.

Yn gywir

Siân Gwenllian AC
Cadeirydd Dros Dro

Y Gwir Anrhydeddus Dafydd Elis Thomas AC
Y Gweinidog Diwylliant, Twristiaeth a Chwaraeon
Llywodraeth Cymru
Tŷ Hywel
Bae Caerdydd
CF99 1NA

1 Rhagfyr 2017

Annwyl Dafydd

Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2018-19

Y cefndir

Diolch ichi am ddod i gyfarfod Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu ar 16 Tachwedd i drafod cynigion cyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2018-19.

Cyn y cyfarfod, gofynnodd y Pwyllgor am ystod o wybodaeth am y rhannau hynny o'r gyllideb yr ydych chi bellach yn gyfrifol amdanynt ac sydd o ddi-ddordeb i'r Pwyllgor. Darparwyd papur i ni gan Ysgrifennydd y Cabinet dros yr Economi a'r Seilwaith ar y pryd, dyddiedig 8 Tachwedd, ac fe'i cyhoeddwyd gan y Pwyllgor ynghyd â'r agenda a'r papurau eraill ar gyfer ein cyfarfod ar 16 Tachwedd.

Ar yr achlysur hwn, mae'r Pwyllgor wedi penderfynu peidio â chyflwyno adroddiad ffurfiol ar y gyllideb i'r Cynulliad, ond serch hynny byddai'n ddiolchgar o gael ymateb gennych i'r pwyntiau a nodir isod. Byddwn yn cyhoeddi eich ymateb a byddai'n ddefnyddiol pe gallech ei ddarparu cyn y ddadl ar y gyllideb derfynol, a gynhelir ym mis Ionawr yn ôl yr hyn a ddeallaf.

Materion Penodol

Buddsoddi yn y sector celfyddydau ledled Cymru

Gwnaethoch sôn, mewn perthynas â chyllideb Cyngor y Celfyddydau, ei bod hi'n bwysig rhannu'r buddsoddiad yn y celfyddydau yn fwy cyfartal ledled Cymru yn eich barn chi. Yn benodol, gwnaethoch sôn am yr angen i fuddsoddi yn Abertawe a gogledd Cymru yn yr un ffordd, neu o leiaf mewn ffordd gymesur â'r hyn a welir yn y sefydliadau cenedlaethol yng Nghaerdydd.

Roedd aelodau'r Pwyllgor yn croesawu'r bwriad hwn. Fodd bynnag, a oes gennych unrhyw gynlluniau penodol mewn golwg? A yw hyn yn rhywbeth a gaiff ei

adlewyrchu yn llythyr cylch gwaith y Cyngor Celfyddydau? Os felly, pa gamau penodol eraill y byddwch yn gofyn iddo eu cymryd a pha arweiniad a ddarperir gennych o ran sut y dylai flaenoriaethu adnoddau er mwyn cyflawni'r bwriad?

Gwella mynediad a chynyddu incwm

Gwnaethoch nodi bod ehangu mynediad i'r celfyddydau a diwylliant yn parhau i fod yn flaenoriaeth allweddol. Nododd eich swyddogion hefyd fod y gwaith o ledaenu a chynyddu ffrydiau incwm yn cael ei ystyried fel rhywbeth sy'n cyd-fynd â'r nod o wella mynediad, neu hyd yn oed fel ffordd o wneud hynny. Mae'r Pwyllgor yn croesawu unrhyw welliant o ran amrywio incwm ein sefydliadau celfyddydol a diwylliannol cenedlaethol, yn enwedig o ran nawdd a rhoddion o'r sector preifat. Mae'r Pwyllgor hefyd yn derbyn y gallai mwy o amrywiaeth o ran cyllid arwain at gynyddu'r incwm o brisiau tocynnau. Gallai hyn olygu cynyddu prisiau tocynnau, neu weithredu rhaglen ddigwyddiadau mwy masnachol. Nid yw'r naill ddull na'r llall yn ymddangos yn gyson â'r ymdrechion i wella mynediad i'r celfyddydau.

Byddai'r Pwyllgor yn pryderu pe bai'r angen i gynyddu incwm drwy ddigwyddiadau â thâl mynediad yn cyfaddawdu'r flaenoriaeth o wella mynediad. Byddem yn ddiolchgar o gael eich barn ar sut y gellir taro cydbwysedd mewn ffordd sy'n cynyddu incwm heb effeithio'n andwyol ar y rhai llai cefnog.

Celfyddydau Ieuenctid

O ran buddsoddiad o'r sector preifat, gwnaethoch gyfeirio at y buddsoddiad a wnaed gan y sector preifat yng Nghymru, gan ddweud bod llawer ohono wedi'i gyfeirio at theatr ieuenctid a cherddoriaeth ieuenctid. Byddai'r Pwyllgor yn ddiolchgar am ragor o wybodaeth am y buddsoddiad hwn a lle y gwelwyd enghreifftiau ohono.

Gwariant Cyfalaf yr Amgueddfa Genedlaethol a'r Llyfrgell Genedlaethol

Mae'r Pwyllgor yn nodi bod diffyg cynllunio ymlaen llaw wedi arwain at danwariant sylweddol o ran dyraniadau cyfalaf yr Amgueddfa Genedlaethol a'r Llyfrgell Genedlaethol, yn ôl adroddiadau'r sefydliadau hynny. Deallodd y Pwyllgor fod y cyllid hwn wedi'i drosglwyddo wedyn i brosiectau trafndiaeth. Mae'r Pwyllgor yn gresynu nad oedd modd trosglwyddo'r tanwariant dan sylw i feysydd blaenoriaeth eraill ar gyfer gwariant cyfalaf yn y portffolio 'diwylliant' am nad oedd unrhyw brosiectau digon datblygedig ar gael.

Nododd y Pwyllgor y bydd yr arian i gwblhau'r gwaith cyfalaf yn y Llyfrgell Genedlaethol a'r Amgueddfa Genedlaethol ar gael iddynt yn y dyfodol. Serch hynny, mae'r Pwyllgor yn pryderu nad oedd prosesau cynllunio yn caniatáu i gyllid gael ei wario yn y ffordd a ragwelwyd. Roedd y Pwyllgor yn ddiolchgar am y

sicrwydd a roddwyd gennych na fydd y sefyllfa hon yn codi eto ond byddai'n ddiolchgar am ragor o wybodaeth ynghylch pa welliannau penodol a wnaed:

- i'r prosesau cynllunio a monitro ariannol er mwyn osgoi'r broblem hon yn y dyfodol; ac
- i sicrhau bod prosiectau cyfalaf ar gael, yn y portffolio diwylliant a'r celfyddydau, y gellir eu cwblhau'n gyflym pe bai tanwariant ar gael yn y dyfodol.

Oriel Gelf Genedlaethol ac Amgueddfa Bêl-droed

Dyrannwyd £5 miliwn yn y gyllideb ddrafft ar gyfer paratoi astudiaethau dichonoldeb ar gyfer Oriol Gelf Genedlaethol ac Amgueddfa Bêl-droed Genedlaethol. Yn ystod y cyfarfod, daeth yn amlwg mai dyraniad cyfalaf yw'r cyllid hwn ar gyfer y gwaith o ddatblygu'r prosiectau hyn yn dilyn astudiaethau dichonoldeb, ac felly tybiwn fod y rhain wedi eu cynnal eisoes? Ym mhapur Ysgrifennydd y Cabinet ar 8 Tachwedd nodwyd mai cyllid oedd hwn 'i gynnal astudiaethau dichonoldeb', felly byddai'r Pwyllgor yn ddiolchgar am nodyn ar y sefyllfa ddiweddaraf o ran y prosiectau hyn a pha gostau y bwriedir eu talu gan ddefnyddio'r cyllid ychwanegol.

Amgueddfa Werin Cymru Sain Ffagan

Gwnaethoch gytuno i roi nodyn i'r Pwyllgor yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am y buddsoddiad o £7 miliwn yn Amgueddfa Werin Cymru Sain Ffagan.

Dyfodol Cadw

Roedd y Pwyllgor yn falch eich bod wedi nodi, cyn eich datganiad ffurfiol i'r Cynulliad ar 21 Tachwedd, bod y Cabinet wedi penderfynu y dylai Cadw barhau'n rhan o Lywodraeth Cymru. Trafodwyd nifer o faterion yn ymwneud â dyfodol Cadw yn ystod y cwestiynau'n dilyn eich datganiad yn y cyfarfod llawn, serch hynny byddai'r Pwyllgor yn ddiolchgar pe gallech roi mwy o fanylion am yr hyblygrwydd a'r rhyddid gweithredol newydd a roddir i Cadw a sut y mae hyn yn wahanol i rannau eraill o wasanaeth sifil Llywodraeth Cymru.

Sylfaen sgiliau treftadaeth

Ar fater arall sy'n ymwneud â Cadw, mae ei waith o reidrwydd yn golygu dibynnu ar weithwyr medrus iawn, fel seiri coed a seiri maen, sef gweithwyr y mae llai ohonynt yn yr economi gyffredinol erbyn hyn efallai nag a fu yn y gorffennol. Byddai'r Pwyllgor yn ddiolchgar am nodyn byr ar y trefniadau ar gyfer sicrhau parhad y sylfaen sgiliau hon yn y dyfodol. Gwnaethoch hefyd gytuno i rannu'r cytundeb partneriaeth sgiliau a wnaed gydag English Heritage, Historic Scotland a'r corff adeiladu ar gyfer y DU.

Fforwm y Cyfryngau

Nododd y Pwyllgor eich amheuon ynghylch pa mor werthfawr yw Fforwm y Cyfryngau a byddai'n croesawu penderfyniad cynnar ynghylch a fydd fforwm yn cael ei sefydlu bellach ai peidio. Mae gwaith y Pwyllgor yn y maes hwn wedi tynnu sylw at faint a difrifoldeb y materion y mae angen mynd i'r afael â hwy. Os na sefydlir fforwm cyfryngau, byddai'r Pwyllgor yn ddiolchgar o gael eich barn ar ffyrdd eraill y gall y Llywodraeth ymgysylltu'n rhagweithiol yn y maes hwn.

Materion eraill

Yn ogystal â'r uchod gwnaethoch hefyd gytuno i ddarparu nodyn i'r Pwyllgor ar y pwyntiau a ganlyn:

- Sut y bydd y £100,000 a ddynodwyd ar gyfer gweithredu argymhellion yr adolygiad o wasanaethau amgueddfeydd lleol yn cael ei ddyrannu; a
- faint o fusnesau sydd wedi cael cyllid gan Fusnes Cymru dros y pum mlynedd diwethaf sy'n bodloni'r diffiniad o fusnesau "ym maes newyddion lleol iawn"? Beth oedd maint y cyllid hwn, ar gyfer beth y cafodd ei ddefnyddio, a sut y cafodd ei rannu rhwng cyllid cyfalaf a referniw?

Yn gywir

Siân Gwenllïan AC
Cadeirydd Dros Dro

Eluned Morgan AC
Gweinidog y Gymraeg a Dysgu Gydol Oes
Llywodraeth Cymru
Tŷ Hywel
Bae Caerdydd CF99 1NA

1 Rhagfyr 2017

Annwyl Eluned

Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru 2018-19

Y cefndir

Diolch ichi am ddod i gyfarfod Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu ar 16 Tachwedd i drafod cynigion cyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2018-19.

Cyn y cyfarfod, gofynnodd y Pwyllgor am ystod o wybodaeth am y rhannau hynny o'r gyllideb yr ydych chi bellach yn gyfrifol amdanynt ac sydd o ddiddordeb i'r Pwyllgor. Gwnaeth Gweinidog blaenorol y Gymraeg a Dysgu Gydol Oes ddarparu papur i ni, dyddiedig 8 Tachwedd, a gyhoeddwyd gan y Pwyllgor ynghyd â'r agenda a'r papurau eraill ar gyfer ein cyfarfod ar 16 Tachwedd.

Ar yr achlysur hwn, mae'r Pwyllgor wedi penderfynu peidio â chyflwyno adroddiad ffurfiol ar y gyllideb i'r Cynulliad, ond serch hynny byddai'n ddiolchgar o gael ymateb gennych i'r pwyntiau a nodir isod. Byddwn yn cyhoeddi eich ymateb a byddai'n ddefnyddiol pe gallech ei ddarparu cyn y ddadl ar y gyllideb derfynol, a gynhelir ym mis Ionawr yn ôl yr hyn a ddeallaf.

Materion Penodol

Gwariant cyffredinol ar y Gymraeg

Nododd y Pwyllgor y cynnydd cyffredinol o £2.1 miliwn mewn gwariant cyffredinol a nodwyd ar y Gymraeg yn y Prif Grŵp Gwariant (MEG) Addysg. O ystyried y pwysau cyffredinol ar gyllideb Llywodraeth Cymru, mae'r ymrwymiad hwn i'r iaith i'w groesawu. Serch hynny, er bod y Pwyllgor wedi croesawu uchelgais cyffredinol strategaeth Cymru 2050 yn y gorffennol, nodwyd hefyd nad yw'r Pwyllgor wedi ei argyhoeddi bod asesiad llawn wedi'i wneud eto o'r adnoddau sydd eu hangen i gyflawni'r uchelgais hwn. Hoffem weld mwy o eglurder ynghylch yr adnoddau y bydd eu hangen dros y tymor canolig a'r tymor hir.

Cymraeg 2050 – proffil gwariant pum mlynedd

Er mai'r nod cyffredinol yw miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050, gwnaethoch chi a'ch swyddogion nodi eich bod yn ceisio rhannu'r broses yn gyfres o gerrig milltir pum mlynedd at ddibenion cynllunio a monitro. O gofio hynny, byddai'r Pwyllgor yn ddiolchgar am ddadansoddiad o'r gwariant a broffiliwyd ar gyfer y maes hwn dros y pum mlynedd nesaf ochr yn ochr â'r amcanion penodol y bwriedir gwario'r cyllid hwn arnynt.

Mae'r Pwyllgor yn cydnabod efallai na fydd llawer o'r gwariant dan sylw wedi'i nodi ar wahân ar hyn o bryd, yn enwedig o ran gwariant cyffredinol ar addysg. Fodd bynnag, gwnaethoch gydnabod yn eich sylwadau i'r Pwyllgor y bydd yn bwysig edrych ar y mater hwn mewn ffordd draws-lywodraethol. Mae hefyd yn bwysig ar y cychwyn cael syniad clir o'r adnoddau y bydd eu hangen a'r rhagdybiaethau cynllunio sy'n sail i'r adnoddau hynny.

Cefnogaeth i Mudiad Meithrin

Yn ein hadroddiad, 'Gwireddu'r Uchelgais', tynnwyd sylw at asesiad Mudiad Meithrin y byddai angen 650 o grwpiau newydd dros oes strategaeth Cymraeg 2050. Gwnaethoch egluro bod y cynnydd gan 40 yn nifer y cylchoedd chwarae Mudiad Meithrin rhwng nawr a 2021, gan gynyddu i 150 o grwpiau chwarae dros y degawd nesaf, yn ddigonol er mwyn cyrraedd y targed. Bydd y £1 miliwn ychwanegol yn y gyllideb ddrafft ar gyfer Mudiad Meithrin yn galluogi i hyn ddigwydd.

Er gwaethaf hynny, mae gwahaniaeth clir rhwng yr asesiad cynharach a ddarparwyd i'r Pwyllgor a'r cynnydd a gynllunnir erbyn hyn. Roeddem yn ddiolchgar am yr esboniad mewn tystiolaeth bod hyn, i raddau helaeth, oherwydd gwahaniaethau wrth ddiffinio beth yw Cylch Meithrin, gyda rhai sesiynau, er enghraifft, ar wahanol adegau o'r dydd yn cael eu cofrestru fel grwpiau ar wahân. Felly, gallai nifer llai o grwpiau ychwanegol gyrraedd yr un nod â'r hyn a amlinellwyd gan Mudiad Meithrin yn ei dystiolaeth gynharach.

Ers hynny, mae Mudiad Meithrin wedi rhoi gwybod i swyddogion y Pwyllgor ei fod yn cytuno â'r asesiad hwn. Cawsom lythyr hefyd gan Mudiad Meithrin, sy'n croesawu'r cyllid ychwanegol ac yn esbonio ymhellach ynglŷn â rhywfaint o'r gwaith y bydd yn ei wneud yn y maes hwn. Atodaf gopi o'r llythyr i'w gofnodi'n gyhoeddus.

Cynllun Sabothol

Mae'r Pwyllgor wedi mynegi pryderon o'r blaen ynglŷn â'r canfyddiad o effeithiolrwydd y Cynllun Sabothol a'r diffyg prosesau gwerthuso. Fel y nodwyd yn 'Gwireddu'r Uchelgais' nid yw'n ymddangos bod llawer iawn o dystiolaeth bod mynd ar gyrsiau wedi creu budd yn yr ystafell ddosbarth, naill ai o ran gwell canlyniadau i ddisgyblion neu o ran cynnydd yn nifer siaradwyr Cymraeg y gweithlu addysg. Roedd eich dystiolaeth yn awgrymu bod newidiadau yn cael eu gwneud i'r cynllun, a allai helpu i fynd i'r afael â rhai o'n pryderon.

Gwnaethoch gytuno i ystyried ein pryderon a byddwn yn ddiolchgar o gael gwybod eich barn ynghyd â rhagor o wybodaeth am sut y gallai'r newidiadau i'r cynllun helpu i fynd i'r afael â'r pryderon hynny.

Hybu'r Iaith – gweithio gyda busnesau bach a chanolig

Gwnaethoch gadarnhau y bwriedir i'r cyllid o £400,000 i helpu busnesau bach a chanolig gynyddu eu defnydd o'r iaith yn 2017-18 barhau yn 2018-19. Yn ôl y wybodaeth a ddarparwyd yn ystod y cyfarfod, mae'r cyllid hwn yn cefnogi 10 o swyddogion, a gyflogir dan gontract gan Lywodraeth Cymru i weithio mewn cymunedau gyda'r Mentrau Iaith.

Byddai'r Pwyllgor yn ddiolchgar am unrhyw wybodaeth bellach y gallwch ei darparu ar sut y bydd y cynllun yn gweithio a'r rhesymau pam y dewiswyd y dull penodol hwn. Byddai hefyd yn ddefnyddiol gwybod pa ganlyniadau penodol y bwriedir eu cyflawni drwy'r cynllun, a sut y bydd ei lwyddiant yn cael ei werthuso yn y dyfodol.

Llinell Wariant y Gyllideb (BEL) y Gymraeg

Byddai'r Pwyllgor yn ddiolchgar am ddadansoddiad manwl o'r £3.9 miliwn o fewn BEL y Gymraeg (6020). Nododd eich swyddogion hefyd fod gwallau yn y BEL hwn yn 2017-18 a bod y gyllideb bresennol bellach yn cywiro'r gwallau hynny. Byddai'n ddefnyddiol cael esboniad ar gyfer y cofnod beth yn union oedd y gwallau a sut y maent wedi cael eu cywiro nawr.

Cynigion ar gyfer Bil y Gymraeg

Roedd y papur cefndirol a ddarparwyd gan eich rhagflaenydd yn nodi y byddai'r gost o gyflwyno Deddf y Gymraeg newydd yn cael ei thalu o fewn y cyllidebau presennol. Gwnaed y pwynt yn ystod y cyfarfod ei bod yn anodd credu na fyddai Bil newydd yn arwain at oblygiadau ariannol ar gyfer BEL y Gymraeg. Mae'r Pwyllgor yn gwerthfawrogi y gallai fod yn rhy fuan i chi fod wedi llunio amcangyfrifon manwl o unrhyw gostau ychwanegol, serch hynny nid yw'n

afresymol gofyn a ydych yn cynllunio ar y sail y bydd costau ychwanegol ac, os felly, lle y gellid gwneud arbedion er mwyn bodloni'r costau hyn.

BEL Codi Safonau Ysgolion

Dyrannwyd £4.2 miliwn o fewn y BEL Codi Safonau Ysgolion i gefnogi'r gwaith o addysgu a dysgu Cymraeg a phynciau eraill drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae'r cyllid hwn i fod i gynyddu gan £680,000 y flwyddyn nesaf a chan £250,000 y flwyddyn ganlynol. Byddai'n ddefnyddiol i'r Pwyllgor wybod faint o fewnbwn fydd gennych o ran defnyddio'r gwariant hwnnw a'ch rôl mewn penderfyniadau cyllidebol yn y dyfodol, fel Gweinidog y Gymraeg, o gofio bod y BEL hwn yn rhan o bortffolio y Gweinidog Addysg.

Cefnogaeth Ryngwladol

Nododd y Pwyllgor fod peth cyllid wedi'i neilltuo ar gyfer cefnogi'r iaith ym Mhatagonia.

Mae Ysgol Gymraeg Llundain yn agosáu at ei phen-blwydd yn 60 oed a byddai'r Pwyllgor yn ddiolchgar pe gallech roi gwybod a ydych yn bwriadu cynnig unrhyw arian iddi yn y flwyddyn ariannol nesaf.

Yn gywir

Siân Gwenllian AC
Cadeirydd Dros Dro

20/11/17

Bethan Jenkins AC
Cadeirydd Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1NA

Annwyl Bethan,

Ysgrifennaf atoch yn rhinwedd eich rôl fel Cadeirydd Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu. Er hwylustod, rwyf wedi cyfieithu'r llythyr i chi allu rhannu ei gynnwys gyda chyd-Aelodau a staff pe dymunwch.

Fe gofiwch i Gadeirydd Mudiad Meithrin, Dr Rhodri Llwyd Morgan a minnau gyflwyno tystiolaeth i'ch pwyllgor parthed strategaeth iaith 'Cymraeg 2050' ac amcan Llywodraeth Cymru o gael miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Yn sgil eich adroddiad, cyfarfodydd a thrafodaethau parhaus gyda chynrychiolwyr perthnasol Llywodraeth Cymru a'r compact gyda Phlaid Cymru, deallwn fod arian ychwanegol wedi'i neilltuo i Mudiad Meithrin fesul blwyddyn dros gyfnod o ddwy flynedd ariannol. Rydym yn hynod ddiolchgar am hynny ac yn credu y gwnaiff y buddsoddiad wir wahaniaeth wrth i ni ymgynraedd â'r targed o sefydlu 40 Cylch Meithrin (a Chylch Ti a Fi ynghlwm) newydd erbyn 2021.

Yn gynharach eleni, cyhoeddom ddogfen oedd yn ymateb i'r strategaeth iaith newydd sef '#Meithrin Miliwn'. Adnabuom 10 cam ar gyfer gwireddu cyfraniad y blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg (trwy Mudiad Meithrin) i'r nodau cychwynnol o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Y 10 cam yw:

1. Adolygiad annibynnol ar fyrder o adnoddau Mudiad Meithrin er mwyn gwerthuso'r gefnogaeth angenrheidiol i agor 150 o Gylchoedd Meithrin a Chylchoedd Ti a Fi newydd ynghyd ag ehangu cynllun 'Cymraeg i Blant' a chefnogi isadeiledd cefnogaeth Mudiad Meithrin ar gyfer pwyllgorau a staff Cylchoedd Meithrin presennol - mae'r adolygiad bellach ar waith;
2. Sicrhau mewnbwn i Mudiad Meithrin ynglŷn â dyfodol y CSGA yn genedlaethol ac yn sirol gan amrywio rhai o'r deilliannau (i gynnwys y Blynyddoedd Cynnar) – pwyntiau a godwyd gan Aled Roberts yn ei adolygiad annibynnol ef o'r CSGA;

3. Sicrhau fod unrhyw gynlluniau i agor ysgolion Cymraeg o'r newydd yn cyd-drafod gyda Chylchoedd Meithrin (os ydynt yn bodoli eisoes) i drafod adleoli posibl a (ble nad ydynt yn bodoli) i ddarparu taith ofal ac addysg ddi-rwystr i blant o 2 flwydd i fyny ar safle ysgol;
4. Parhau i fuddsoddi mewn cynllun hyfforddi a chymhwysu'r gweithlu Blynnyddoedd Cynnar cyfrwng Cymraeg (fel 'Cam wrth Gam') er mwyn denu dechreuwyr newydd ac adnabod bylchau o fewn y gweithlu;
5. Buddsoddi mewn gwaith hybu a hyrwyddo gofal ac addysg Gymraeg aml-gyfrwng meddal a chaled gan gydweithio gyda phartneriaid llawr gwlad;
6. Sicrhau mynediad i Gylchoedd Meithrin i gronfeydd grantiau cyfalaf trwy gynllun 'Ysgolion yr Unfed Ganrif ar Hugain' er mwyn annog Cylchoedd Meithrin i agor lleoliadau safonol newydd (os nad ar safle ysgolion) fel hybiau cymunedol;
7. Annog cynllun peilot ar gyfer ysgolion sy'n addysgu gan fwyaf yn y Saesneg i bartneru gyda Chylchoedd Meithrin i drochi plant hŷn yn Gymraeg fel rhan o'r continwmm iaith;
8. Buddsoddi mewn cynllun trochi cenedlaethol gan ddilyn hanfodion cynllun 'Croesi'r Bont';
9. Sicrhau prosesau data cynhwysfawr gyda mynediad at ddata genedigaethau;
10. Peilota gwahanol gynlluniau ar y cyd gyda'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol er mwyn cynnig cefnogaeth i rieni gyflwyno'r Gymraeg neu ddefnyddio'r Gymraeg yn y cartref.

Bydd y buddsoddiad ychwanegol felly'n cael ei ddefnyddio i wireddu dau brif nod sef agor 40 Cylch Meithrin/Ti a Fi o'r newydd (mewn ardaloedd daearyddol newydd i ni) a chyfrannu at gynyddu cyfraddau dilyniant i 90% erbyn 2030. Dylid nodi y byddwn yn canolbwyntio hefyd ar gynnal, cefnogi a chynorthwyo'r rhwydwaith presennol o Gylchoedd Meithrin ac yn cryfhau isadeiledd Mudiad Meithrin o ran y gwasanaethau a'r cyngor sydd ar gael i aelodau (y cylchoedd, meithrinfeydd ayyb).

Ystyriwn ar yr un gwynt fod gweithgaredd ein cynllun hyfforddiant cenedlaethol ('Cam wrth Gam') yn elfen allweddol o'r gwaith o sicrhau gweithlu a bod gwaith gyda rhieni a theuluoedd trwy gynllun 'Cymraeg i Blant' yn hollbwysig yn y gwaith o hybu, hyrwyddo a chefnogi caffael iaith ar yr aelwyd.

Deallwn y byddwch fel pwyllgor yn craffu ar agweddau o'r gyllideb arfaethedig a theimlais ei bod hi'n bwysig eich bod yn cael clywed am y manylion cyffrous sydd ar y gweill yn sgil y datblygiad hwn.

Boulevard de Saint-Brieuc
Aberystwyth
Ceredigion
SY23 1PD

Ffôn/Tel: 01970 639639
Ffacs/Fax: 01970 639638

Peidied ag oedi rhag cysylltu os gallaf fod o gymorth.

Yr eiddoch yn gywir,

Dr Gwennllian Lansdown Davies

Prif Weithredwr

Mudiad Meithrin

www.meithrin.cymru

arbenigwyr y blynyddoedd cynnar Welsh early years specialists
Tudalen y pecyn 42

Prif Weithredwr / Chief Executive: Dr Gwennllian Lansdown Davies

Elusen Gofrestredig/Registered Charity 1022320. Cwmni Cyfyngedig dan Warant/Company Limited by Guarantee 2164058. Cofrestrwyd yng Nghymru/Registered in Wales

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Steve George
Clerc
Pwyllgor Diwylliant, Y Gymraeg a Chyfathrebu
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1NA

27 Tachwedd 2017

Annwyl Glerc,

Nodyn briffio ar ofal plant ac addysg gynnar cyfrwng Cymraeg.

Mae Strategaeth Cymraeg 2050 Llywodraeth Cymru yn tynnu sylw at bwysigrwydd y blynyddoedd cynnar i wireddu'r nod o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Gyda hynny mewn golwg cyflwynais y nodyn briffio hwn ar ofal plant ac addysg gynnar cyfrwng Cymraeg i sylw Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg fel cyngor ysgrifenedig o dan Adran 4 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Mae'r nodyn briffio yn trafod pwysigrwydd y sector gofal plant ac addysg gynnar o ran creu siaradwyr Cymraeg rhugl sy'n debygol o ddefnyddio'r iaith yn y dyfodol. Mae'r nodyn yn trafod y sefyllfa gyfredol o ran gofal plant yng Nghymru, ac yn amlinellu'r sefyllfa o ran darpariaeth cyfrwng Cymraeg yn benodol. Trafodir y cyd-destun polisi, yn enwedig ymrwymiad y Llywodraeth i gynnig 30 awr o ofal plant am ddim i bob plentyn 3-4 sydd a'u rhieni mewn gwaith, a gweledigaeth y Llywodraeth i gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Casgliad y nodyn yw bod potensial arwyddocaol i integreiddio amcanion y polisiau uchod. Pan fydd y 'Cynnig 30 Awr' yn dwyn ffrwyth, bydd yn arwain at gynnydd mawr yn y galw am ofal plant ledled Cymru, ac yn sgil hynny yn cynnig cyfle amserol i gymryd camau breision er mwyn sicrhau bod miliwn o siaradwyr

Comisiynydd y Gymraeg
Siambrau'r Farchnad
5-7 Heol Eglwys Fair
Caerdydd CF10 1AT

0845 6033 221
post@comisiynyddygybraeg.org
Croesewir gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg

comisiynyddygybraeg.org

Welsh Language Commissioner
Market Chambers
5-7 St Mary Street
Cardiff CF10 1AT

0845 6033 221
post@welshlanguagecommissioner.org
Correspondence welcomed in Welsh and English

welshlanguagecommissioner.org

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Cymraeg erbyn 2050. Er mwyn gwireddu'r potensial yma, fodd bynnag, mae amryw o argymhellion y dylid eu hystyried:

- Mae angen i'r Llywodraeth osod ystyriaethau am yr iaith Gymraeg a'i gweledigaeth ar gyfer 2050 yng nghanol y broses o gynllunio, ariannu a gweithredu ei chynlluniau ynglŷn â gofal plant ac addysg gynnar. Er bod cynlluniau ac ymrwymadau cyffredinol yn cael eu hamlinellu yn rhaglen waith 2017-2021 Cymraeg 2050, nid oes cynlluniau pendant a materol ynglŷn â'r ffordd ymlaen ac mae peryg y bydd cyfle euraidd yn cael ei golli i gymryd camau hynod arwyddocaol o ran dyfodol yr iaith Gymraeg.
- Dylai'r Llywodraeth ddefnyddio Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CSCAau) fel fframwaith ar gyfer cydlynu gweithredoedd y Llywodraeth, Awdurdodau Lleol, a darparwyr gofal plant. Byddai cynnwys deilliant penodol yn y CSCAau ar gyfer twf yn y sector gofal plant ym mhob ardal yn ffordd o sicrhau bod strategaethau lleol gofal plant yn cyd-fynd â dyheadau a thargedau cenedlaethol y llywodraeth o ran darpariaeth Cymraeg. Byddai twf yn y sector yma yn cyfrannu'n arwyddocaol at gynyddu niferoedd ar draws y sector addysg cyfrwng Cymraeg yn y tymor hir.
- Er mwyn llunio strategaethau cenedlaethol a lleol effeithiol, ac er mwyn gwerthuso effaith a llwyddiant y strategaethau hyn yn y dyfodol, mae'n hanfodol cael data dilys a dibynadwy. Mae angen i'r Llywodraeth arwain y gwaith o ddiwygio'r ffyrdd o gasglu a rhannu data am ofal plant, er mwyn sicrhau bod cynlluniau a strategaethau lleol a chenedlaethol wedi'u llunio ar sail gwybodaeth y gellid ymddiried ynddo.

Hyderaf bydd y nodyn a'r argymhellion uchod o ddiddordeb i chi, a gofynnaf yn garedig i chi rannu'r nodyn ag aelodau'r Pwyllgor Diwylliant, Y Gymraeg a Chyfathrebu.

Yn gywir

Meri Huws
Comisiynydd y Gymraeg

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Nodyn Briffio:

Darpariaeth Gofal Plant ac Addysg Blynyddoedd Cynnar Cyfrwng Cymraeg

Awdur: Hywel Iorwerth

Dyddiad: 22/11/2017

Comisiynydd y Gymraeg

Prif nod Comisiynydd y Gymraeg, sefydliad annibynnol a grëwyd yn unol â Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, yw hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg. Gwneir hynny drwy ddwyn sylw i'r ffaith bod statws swyddogol i'r Gymraeg yng Nghymru a thrwy osod safonau ar sefydliadau. Bydd hyn, yn ei dro, yn arwain at sefydlu hawliau i siaradwyr Cymraeg.

Bydd dwy egwyddor yn sail i'r gwaith:

- Ni ddylid trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yng Nghymru
- Dylai pobl yng Nghymru allu byw eu bywydau drwy gyfrwng y Gymraeg os ydynt yn dymuno gwneud hynny

Comisiynydd y Gymraeg

Siambrau'r Farchnad

5 – 7 Heol Eglwys Fair

Caerdydd CF10 1AT

0345 6033 221

post@comisiynyddygybraeg.cymru

Croesawir gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg

comisiynyddygybraeg.cymru

@ComyGymraeg

Ffeithiau allweddol

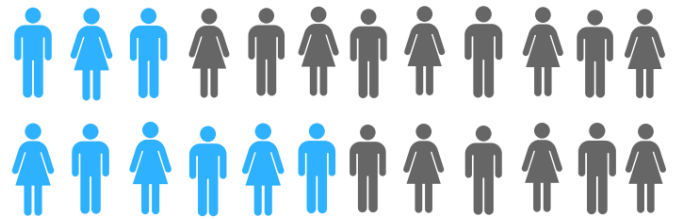
Mae cynyddu nifer y plant sy'n cael gofal ac addysg blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg yn allweddol er mwyn gwireddu gweledigaeth y llywodraeth o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

51% o holl siaradwyr Cymraeg wedi dysgu'r iaith yn yr ysgol: 11% yn yr ysgol feithrin, 25% yn yr ysgol gynradd, a 15% yn yr ysgol uwchradd.

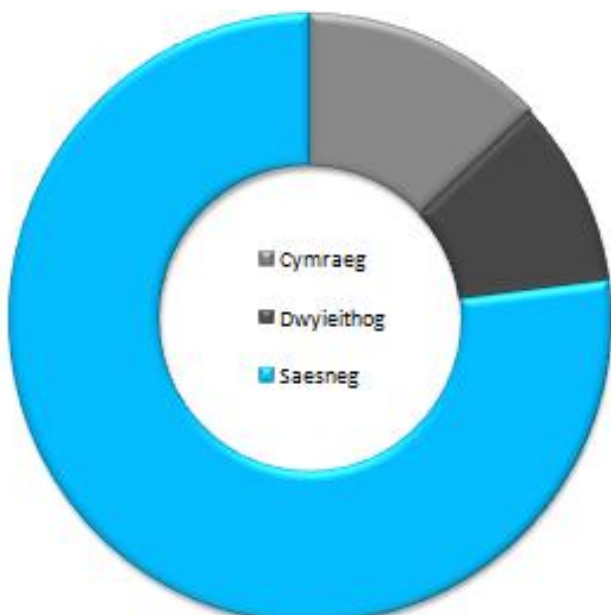
80% o siaradwyr Cymraeg 3-15 wedi dysgu'r iaith yn yr ysgol: 22% yn yr ysgol feithrin, 46% yn yr ysgol gynradd, 12% yn yr ysgol uwchradd.

25% o'r rhai a ddysgodd y Gymraeg yn yr ysgol gynradd yn rhugl.

50% o'r rhai a ddysgodd y Gymraeg yn yr ysgol feithrin yn rhugl.

Saesneg yw prif iaith **77%** o ddarparwyr gofal plant, gyda **13%** yn Gymraeg, a **10%** yn ddwyieithog*

Mae'r cyfnod 0-5 oed yn oedran pan fydd caffael iaith yn digwydd yn gyflym a naturiol, ac mae ymchwil yn dangos fod cynifer â **80-85%** o'r plant sydd mewn gofal cyn-statudol cyfrwng Cymraeg yn trosglwyddo i addysg Gynradd cyfrwng Cymraeg.

Crynodeb gweithredol ac argymhellion

Mae'r papur hwn yn trafod y sefyllfa gyfredol o ran gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg. Dyma'r prif ganfyddiadau:

- Mae dysgu'r Gymraeg cyn gynted â phosibl ym mywydau plant a phobl ifanc yn allweddol er mwyn cynhyrchu siaradwyr Cymraeg rhugl sy'n debygol o ddefnyddio'r iaith a'i throsglwyddo i'r genhedlaeth nesaf. Mae gan y sector gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar rôl hynod arwyddocaol yn y cyd-destun hwn.
- Gall twf yn nifer y plant ifanc sy'n cael gofal ac addysg blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg fod yn allweddol i wireddu gweledigaeth Llywodraeth Cymru o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.
- Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i gynnig 30 awr o ofal plant am ddim i bob plentyn 3-4 oed sydd â'u rhieni mewn gwaith llawn amser. Os bydd y cynnig hwn yn dwyn ffrwyth, bydd cynnydd sylweddol yn y galw am ofal plant ar draws Cymru, ac yn sgil hyn mae cyfle amserol i gynyddu'r niferoedd sy'n derbyn gofal plant cyfrwng Cymraeg.
- Er bod Llywodraeth Cymru yn ymwybodol o bwysigrwydd gofal plant i ddyfodol yr iaith, nid oes cynlluniau pendant a chadarn ynglŷn â sut y bwriedir integreiddio'r Cynllun 30 Awr a'r weledigaeth 2050. Nid yw'n eglur sut y mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu troi ymrwymïadau cyffredinol i gynyddu'r ddarpariaeth gofal plant cyfrwng Cymraeg yn weithredoedd penodol fydd a thraweffaith ar lawr gwlad.
- Mae gan Gynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CSGAau) botensial arwyddocaol i droi ymrwymïadau eang a chyffredinol yn weithredoedd a thargedau penodol.
- Byddai'r CSGAau yn gallu bod yn fframwaith effeithiol i gydlynu gweithredoedd Llywodraeth Cymru, awdurdodau lleol, a darparwyr gofal plant, er mwyn sicrhau bod cynnydd sylweddol yn y niferoedd sy'n derbyn gofal plant cyfrwng Cymraeg ac yn trosglwyddo i addysg cyfrwng Cymraeg ar ôl hynny.
- Mae llunio a gwerthuso strategaethau cenedlaethol a lleol ar gyfer cynyddu niferoedd sy'n derbyn gofal plant drwy gyfrwng Cymraeg yn dibynnu ar fodolaeth data a gwybodaeth ddibynadwy.
- Mae'r data sy'n bodoli ar ofal plant cyfrwng Cymraeg yng Nghymru yn dameidiog, yn anghyson, ac yn gymhleth i'w ddehongli. Nid oes sail wybodaeth gadarn yn bodoli ar hyn o bryd, ac mae perygl y bydd y diffyg hwn yn tanseilio'r potensial sydd o ddiwygio'r sector gofal plant cyfrwng Cymraeg yng Nghymru, ac yn sgil hynny y gallu i gymryd camau breision tuag at wireddu gweledigaeth o gael miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Ar sail y canfyddiadau hyn, argymhellwn:

- **Bod angen i Lywodraeth Cymru osod ystyriaethau am yr iaith Gymraeg a'i gweledigaeth ar gyfer 2050 yng nghanol y broses o gynllunio, ariannu a gweithredu ei chynlluniau ynglŷn â gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar. Er bod cynlluniau ac ymrwymadau cyffredinol yn cael eu hamlinellu yn rhaglen waith 2017-2021 Cymraeg 2050, nid oes cynlluniau pendant a phenodol ynglŷn â'r ffordd ymlaen ac mae perygl y bydd cyfle euraidd yn cael ei golli i gymryd camau hynod arwyddocaol o ran dyfodol yr iaith Gymraeg.**
- **Dylai Llywodraeth Cymru ddefnyddio Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CSCAau) yn fframwaith ar gyfer cydlynu gweithredoedd y Llywodraeth, awdurdodau lleol, a darparwyr gofal plant. Byddai cynnwys deiliant penodol yn y CSCAau ar gyfer twf yn y sector gofal plant ym mhob ardal yn ffordd o sicrhau bod strategaethau lleol gofal plant yn cyd-fynd â dyheadau a thargedau cenedlaethol y llywodraeth o ran darpariaeth Cymraeg. Byddai twf yn y sector hwn yn cyfrannu'n arwyddocaol at gynyddu niferoedd ar draws y sector addysg cyfrwng Cymraeg yn y tymor hir.**
- **Er mwyn llunio strategaethau cenedlaethol a lleol effeithiol, ac er mwyn gwerthuso effaith a llwyddiant y strategaethau hyn yn y dyfodol, mae'n hanfodol cael data dilys a dibynadwy. Mae angen i Lywodraeth Cymru arwain y gwaith o ddiwygio'r dulliau o gasglu a rhannu data am ofal plant, er mwyn sicrhau bod cynlluniau a strategaethau lleol a chenedlaethol wedi'u llunio ar sail gwybodaeth y gellid ymddiried ynddi.**

1. Cyd-destun: Gofal plant a strategaeth Cymraeg 2050: Miliwn o Siaradwyr

Mae tystiolaeth yn dangos mai yn yr ysgol y mae'r mwyafrif o blant a phobl ifanc yn dueddol o ddysgu'r Gymraeg heddiw.¹ Mae ymchwil a gomisiynwyd ar y cyd gan Gomisiynydd y Gymraeg a Llywodraeth Cymru yn dangos fod tua 80% o siaradwyr Cymraeg 3-15 oed wedi dysgu'r iaith yn yr ysgol. Mae hyn yn cymharu a 51% o siaradwyr Cymraeg bob oed a ddysgodd yr iaith yn yr ysgol. Yn anffodus, nid yw cyfraddau rhuglder y bobl sydd wedi dysgu'r iaith yn yr ysgol mor uchel ag ydyw ymysg y rheini wnaeth ddysgu'r Gymraeg ar yr aelwyd. Er enghraifft, tra bod 80% o'r rhai a ddysgodd y Gymraeg ar yr aelwyd yn rhugl, dim ond 25% o'r rhai a ddysgodd y Gymraeg yn yr ysgol gynradd sy'n rhugl. Mae cyfradd rhuglder y rhai a ddysgodd yr iaith yn yr ysgol uwchradd yn is (11%) tra bod cyfradd rhuglder y rhai a ddysgodd y Gymraeg yn yr ysgol feithrin yn llawer uwch (50%). Mae'r ymchwil yn profi fod cydberthynas rhwng pryd a lle mae unigolyn yn caffael neu ddysgu'r Gymraeg a pha mor rhugl a pharod i ddefnyddio'r iaith fydd yr unigolion hynny.

Mae'r ffeithiau uchod yn hynod o arwyddocaol yng nghyd-destun strategaeth uchelgeisiol Llywodraeth Cymru o gael miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Nid yn unig maent yn pwysleisio pwysigrwydd y system addysg o ran creu siaradwyr Cymraeg newydd, ond pwysleisir hefyd fod dysgu'r Gymraeg o'r cychwyn cyntaf o fewn y gyfundrefn addysg yn allweddol er mwyn cynhyrchu siaradwyr Cymraeg rhugl sydd am ddefnyddio'r iaith ac o bosibl ei throsglwyddo i'r genhedlaeth nesaf. Mae'r cyfnod 0-5 oed yn oedran pan fydd caffael iaith yn digwydd yn gyflym a naturiol, ac mae ymchwil yn dangos fod cynifer â 80-85% o'r plant sydd mewn gofal cyn-statudol cyfrwng Cymraeg yn trosglwyddo i addysg gynradd cyfrwng Cymraeg.²

I grynhoi, mae twf yn y nifer sy'n derbyn darpariaeth cyn-statudol cyfrwng Cymraeg yn debygol o gynyddu'r nifer sydd mewn addysg statudol cyfrwng Cymraeg, ac yn ei dro'r niferoedd sy'n defnyddio'r Gymraeg yn rhugl yn y gymdeithas. Nid yw'n syndod felly fod amryw o gyrff a rhanddeiliaid allweddol yn dod yn gynyddol ymwybodol o bwysigrwydd y cyfnod cyn-statudol fel dechrau'r daith i wireddu targed Llywodraeth Cymru o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.³

¹ Am drosolwg manylach o'r data gweler: Comisiynydd y Gymraeg a Llywodraeth Cymru, *Y Defnydd o'r Gymraeg yng Nghymru, 2013-15* (2015); Comisiynydd y Gymraeg, *Sefyllfa'r Iaith Gymraeg 2012-2015: Adroddiad 5-mllynedd Comisiynydd y Gymraeg* (2015).

² Data ar gyfer 2015-16 a ddarparwyd yn uniongyrchol gan y Mudiad Meithrin.

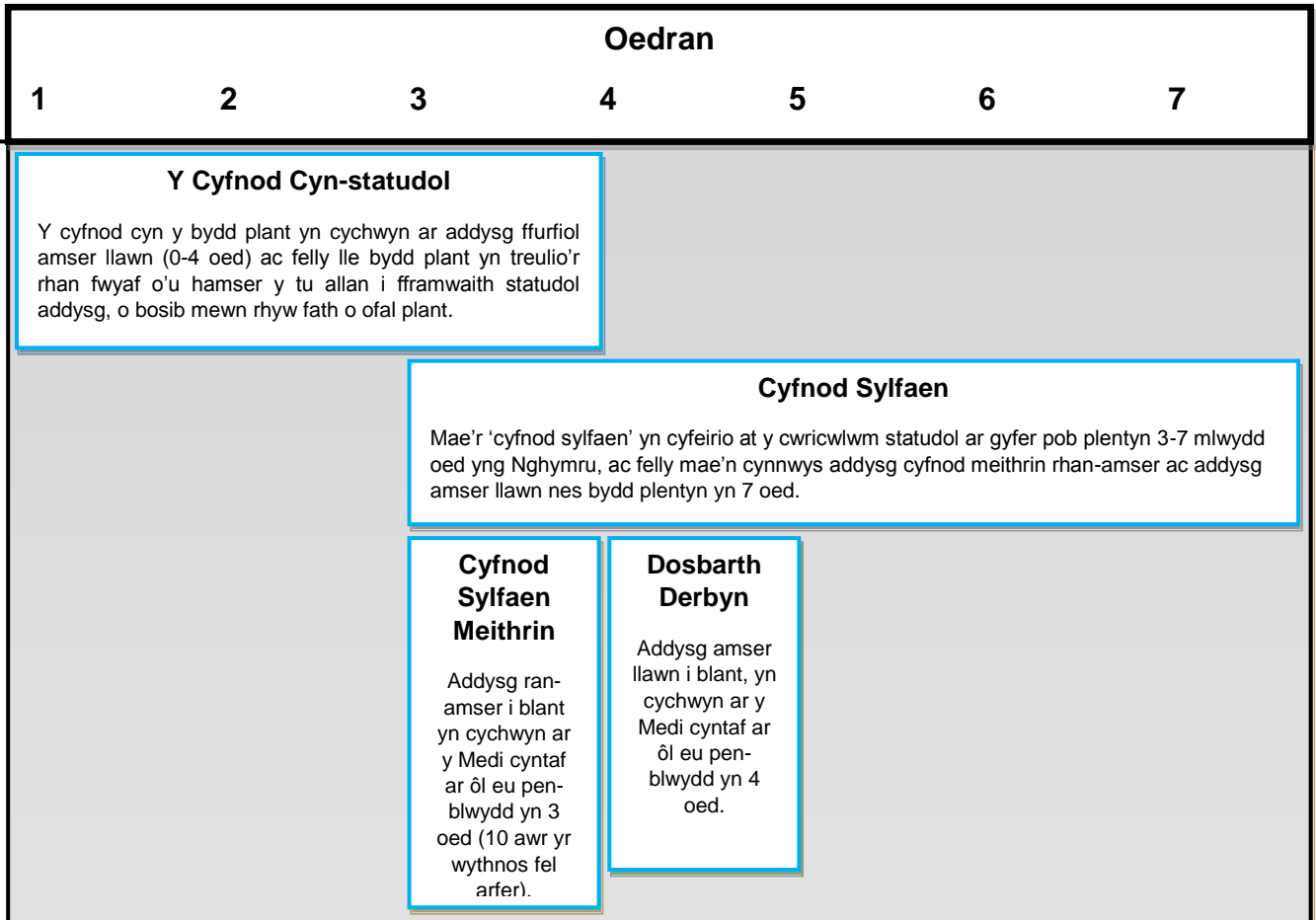
³ Comisiynydd y Gymraeg, *Sefyllfa'r Iaith Gymraeg 2012-2015: Adroddiad 5-mllynedd Comisiynydd y Gymraeg* (2015); Trafodaethau uniongyrchol gyda'r Mudiad Meithrin; Llywodraeth Cymru, *Adolygiad Brys o Gynlluniau Strategol y Gymraeg Mewn Addysg, 2017-20 gan Aled Roberts* (Awst 2017); Cynulliad Cenedlaethol Cymru, *Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, Ymchwil i Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg* (CSCAau) (Rhagfyr, 2015).

2. Y sefyllfa gyfredol

2.1. Gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar yng Nghymru

Ffigur 1: Amserlen ac eglurhad o'r cyfnodau allweddol:

Ar wahân i'r ddarpariaeth addysg blynyddoedd cynnar ran-amser, nid yw'r cyfnod cyn-statudol o dan reolaeth uniongyrchol Llywodraeth Cymru, ac mae'n cael ei ddarparu gan ystod eang o unigolion, cwmnïau a mudiadau gwirfoddol a phreifat. Mae'r ddarpariaeth hon yn cynnwys amrywiaeth o warchodwyr plant (llawn amser/rhan-amser), gofal dydd amser llawn (er enghraifft mewn meithrinfeydd), gofal dydd sesiynol bore neu brynhawn (darpariaeth sylweddol y Mudiad Meithrin yw'r enghraifft amlycaf cyfrwng Cymraeg), creche, nani, a mathau o ddarpariaeth chwarae mynediad agored.

Mae'r tirlun gofal plant cyn-statudol wedi newid yn sylweddol dros y blynyddoedd diwethaf, yn rhannol oherwydd bod Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno cynigion addysg blynyddoedd cynnar a gofal plant am ddim, er enghraifft prosiect Dechrau'n Deg ac yn fwy diweddar y Cynnig 30 awr (mwy am hyn yn 3.1 isod). Mae darparwyr wedi gorfod addasu i'r newidiadau hyn drwy gynnig darpariaeth fwy hyblyg sy'n cyd-

fynd â chynigion a phrosiectau Llywodraeth Cymru. Fel rhan o'r broses o beilota'r Cynnig 30 Awr mae adran Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth wedi cyhoeddi adroddiad yn amlinellu'r sefyllfa gyfredol o ran capasiti gofal plant yng Nghymru.⁴ Dyma rai ffeithiau allweddol yr adroddiad:

- Yn ôl amcangyfrifon presennol mae tua 175,000 o blant 0-4 oed yng Nghymru.
- Mae 4,025 o ddarparwyr gofal plant yng Nghymru, sydd yn cynnig tua 80,000 o leoedd i blant.
- Mae tua 2,000 o warchodwyr plant sydd yn cynnig tua 15,000 o leoedd.
- Mae tua 700 o ddarparwyr gofal dydd llawn sydd yn cynnig tua 30,000 o leoedd.
- Mae tua 1,200 o ddarparwyr rhan amser, sydd yn cynnig tua 35,000 o leoedd.
- Nid oedd unrhyw wybodaeth am ystod darpariaeth cyfrwng Cymraeg yn yr adroddiad hwn.

Er nad yw gofal plant dan reolaeth uniongyrchol Llywodraeth Cymru mae Deddf Gofal Plant 2006 yn nodi dyletswyddau awdurdodau lleol fel arweinwyr strategol wrth ddarparu gofal plant yn lleol.⁵ Mae dyletswydd ddeddfwriaethol ar awdurdodau lleol i asesu a chynllunio darpariaeth gofal plant er mwyn sicrhau argaeledd ac ansawdd. Mae gofyn i awdurdodau lleol fonitro ac asesu'r ddarpariaeth drwy'r Asesiadau Digonolrwydd Gofal Plant (ceir rhagor am hyn yn 2.2. a 3.3 isod).

2.2. Y Gymraeg mewn gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar

Fel rhan o'u dyletswydd ehangach i fonitro ac asesu darpariaeth gofal plant, mae gofyn i awdurdodau lleol ystyried a chynllunio ar gyfer gofal plant cyfrwng Cymraeg yn benodol. Mae cynllun gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar Llywodraeth Cymru yn pwysleisio manteision dwyieithrwydd i blant, ac yn nodi nifer o gamau gweithredu i gefnogi hyn.⁶ Yn gyntaf, drwy'r Asesiadau Digonolrwydd Gofal Plant (ADGPau), mae gofyn i awdurdodau lleol fonitro a llenwi'r bylchau, sicrhau cynaliadwyedd a gwella ansawdd a swm y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog yn yr ardal.⁷ Maent hefyd yn gweithio gyda'r Mudiad Meithrin a darparwyr eraill drwy amrywiaeth o grantiau er mwyn cyrraedd yr amcanion uchod.

Yn ôl adroddiad diweddar Llywodraeth Cymru⁸ mae tua 175,000 o blant 0-4 oed yng Nghymru. Yn anffodus, nid oes data cyflawn a dibynadwy am faint o'r plant hyn sydd mewn gofal plant, ac mewn gofal plant cyfrwng Cymraeg yn benodol (mwy o fanylder ar hyn yn 3.3 isod). Y brif ffynhonnell wybodaeth am y sector yma yw data sy'n cael eu casglu gan Arolygaeth Gofal a Gwasanaethau Gymdeithasol Cymru (AGGCC). Mae gofyn i bob gwasanaeth gofal plant sydd wedi ei gofrestru â'r AGGCC lenwi

⁴ Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth, *Y Capasiti gofal plant yng Nghymru* (Hydref 2017). Roedd yr adroddiad hwn yn ganlyniad i gydweithio rhwng Llywodraeth Cymru, yr Arolygaeth Gofal a Gwasanaethau Gymdeithasol Cymru (AGGCC) a Sefydliad Ymchwil Gymdeithasol ac Economaidd, Data a Dulliau Cymru (WISERD).

⁵ Deddf Gofal Plant (2006) - http://www.legislation.gov.uk/wsi/2016/88/pdfs/wsi_20160088_mi.pdf

⁶ Llywodraeth Cymru, *Adeiladu Dyfodol Mwy Disglair: Cynllun Blynyddoedd Cynnar a Gofal Plant* (2013).

⁷ Llywodraeth Cymru, *Canllawiau Statudol Gofal Plant* (2016).

⁸ Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth, *Y Capasiti gofal plant yng Nghymru* (Hydref 2017).

Datganiad Hunanasesu'r Gwasanaeth (HAG), sy'n cynnwys cwestiynau am iaith y ddarpariaeth. Un broblem â'r ffynhonnell hon yw nad yw pob darparwr yn cwblhau'r hunanasesiad. Er enghraifft, yn 2016, dim ond 76% o'r sector wnaeth gwblhau'r hunanasesiad, ac felly darlun anghyflawn sydd ar gael. Yr ail broblem sylfaenol yw mai'r darparwyr gofal plant sy'n gyfrifol am asesu cyfrwng iaith. Mae'n anorffod bod rhywfaint o anghysondeb a chamddehongli yn digwydd yma o ran diffinio cyfrwng iaith sy'n effeithio ar ddibynadwyedd a dilysrwydd y data.

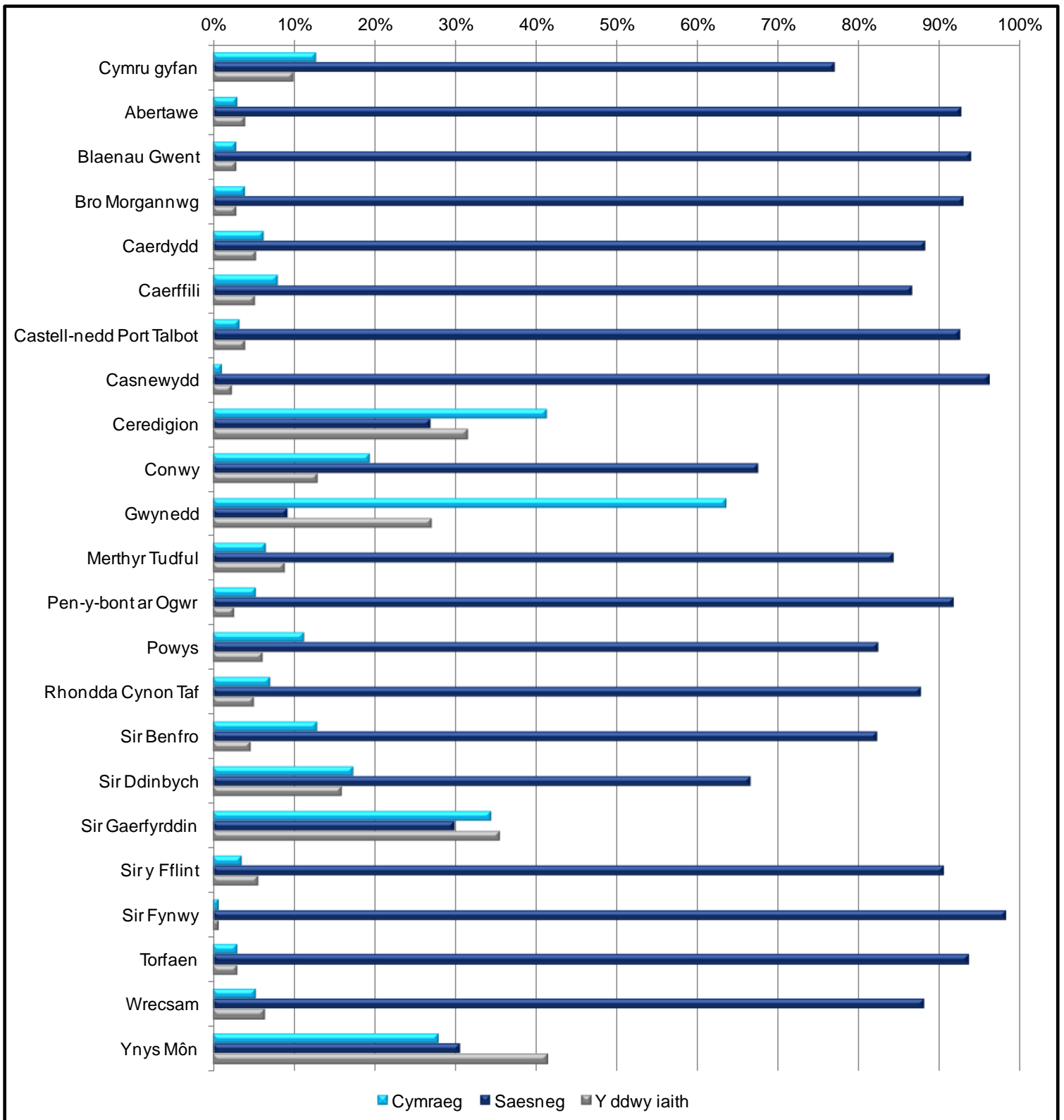
Mae'r data hyn gan AGGCC yn chwarae rhan allweddol yn ffurfio sail tystiolaeth ar gyfer sicrhau digonolrwydd darpariaeth awdurdodau lleol (yr ADGPau). Er bod mwyafrif yr awdurdodau lleol yn defnyddio data AGGCC ar gyfer eu hasesiadau, mae'r mwyafrif hefyd yn defnyddio data lleol er mwyn ategu'r wybodaeth hon. Canlyniad hyn yw bod y data sy'n cael ei adrodd yn adroddiadau'r awdurdodau lleol yn wahanol i ddata AGGCC, ac mae'r ffyrdd y mae awdurdodau lleol yn casglu a defnyddio'r data yn amrywio yn sylweddol. O ganlyniad, mae'r darlun cenedlaethol a lleol o ofal plant cyfrwng Cymraeg yng Nghymru yn dameidiog, yn anghyson, ac yn gymhleth i'w ddehongli. Er hyn, gall y data sy'n bodoli gynnig ciplun defnyddiol o batrymau cyffredinol sefyllfa gofal plant cyfrwng Cymraeg yng Nghymru heddiw:

Ffigur 2: Prif iaith y ddarpariaeth mewn niferoedd a chanrannau ym mhob awdurdod lleol, yn ôl data'r AGGCC yn seiliedig ar ddata o'r HAG (25 Medi 2017)⁹.

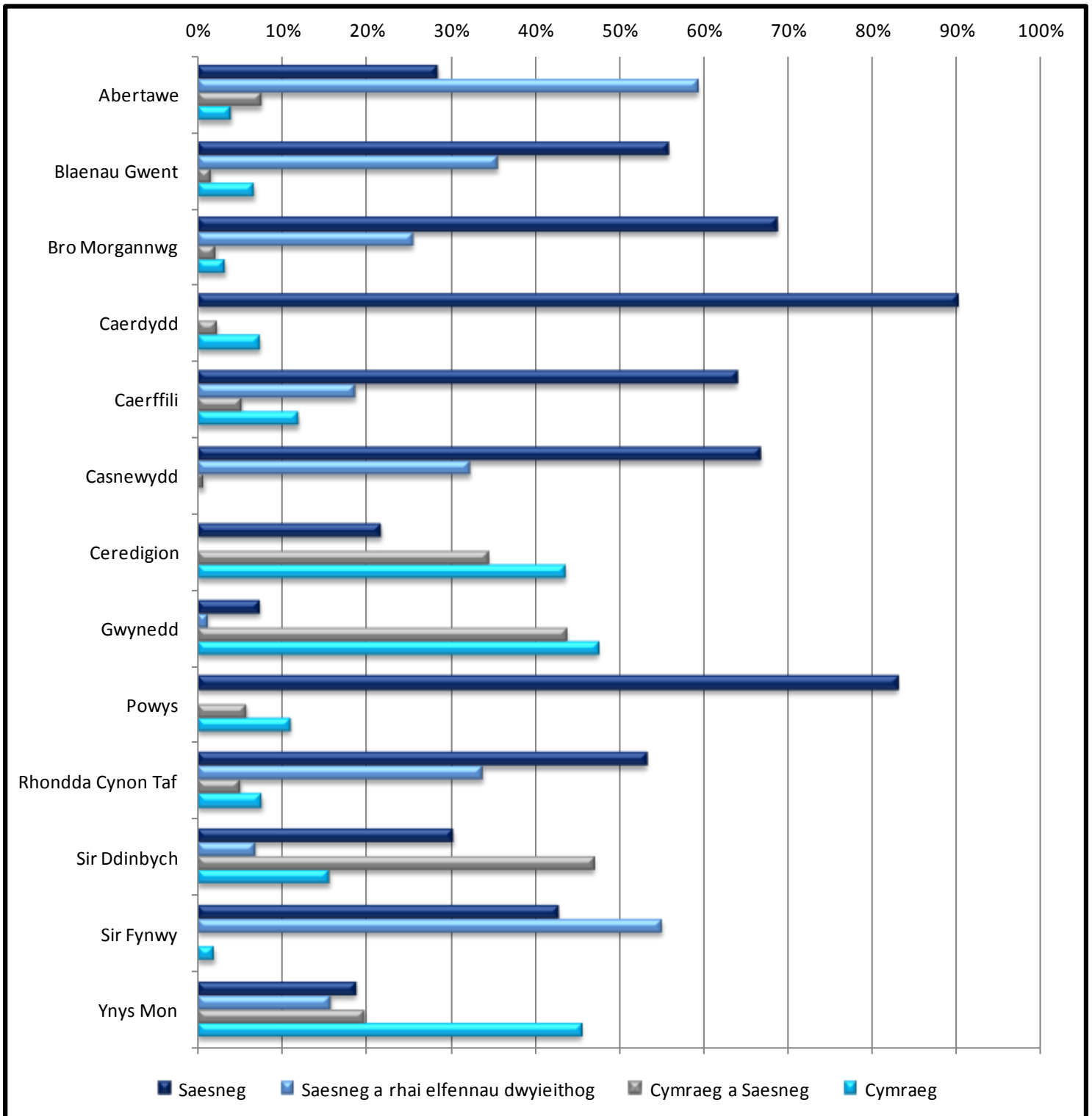
Awdurdod Lleol	Cymraeg		Saesneg		Y Ddwy Iaith	
Cymru Gyfan	500	13%	2993	77%	389	10%
Abertawe	7	3%	205	93%	9	4%
Blaenau Gwent	2	3%	62	94%	2	3%
Bro Morgannwg	9	4%	207	93%	6	3%
Caerdydd	28	6%	390	88%	24	5%
Caerffili	20	8%	214	87%	13	5%
Castell-nedd Port Talbot	5	3%	138	93%	6	4%
Casnewydd	2	1%	158	96%	4	2%
Ceredigion	46	41%	30	27%	35	32%
Conwy	27	19%	94	68%	18	13%
Gwynedd	129	64%	19	9%	55	27%
Merthyr Tudful	3	7%	38	84%	4	9%
Pen-y-bont ar Ogwr	8	5%	135	92%	4	3%
Powys	22	11%	160	82%	12	6%
Rhondda Cynon Taf	18	7%	221	88%	13	5%
Sir Benfro	19	13%	121	82%	7	5%
Sir Ddinbych	24	17%	92	67%	22	16%
Sir Gaerfyrddin	76	35%	66	30%	78	35%
Sir y Fflint	9	4%	221	91%	14	6%
Sir Fynwy	1	1%	121	98%	1	1%
Torfaen	3	3%	89	94%	3	3%
Wrecsam	11	5%	178	88%	13	6%
Ynys Môn	31	28%	34	31%	46	41%

⁹ Mae'n debyg fod y ffigurau yma ychydig yn wahanol i'r rhai yn adroddiad fwyaf diweddar y Llywodraeth oherwydd nad oes gwybodaeth am iaith pob darpariaeth.

Ffigur 3: Prif iaith y ddarpariaeth mewn canrannau ym mhob awdurdod lleol, yn ôl data'r AGGCC yn seiliedig ar ddata o'r HAG (25 Medi 2017).

Ffigur 4: Iaith y ddarpariaeth mewn 13 awdurdod lleol yn ôl data a gasglwyd gan y Comisiynydd o ADGPau awdurdodau lleol 2017-2022.

Mae'r data hwn yn dangos darlun lled wahanol o ran sefyllfa darpariaeth gofal plant cyfrwng Cymraeg o'i gymharu â ffigur 3. Bydd arwyddocâd y gwahaniaethau hyn yn cael eu trafod yn 3.3. isod.

3. Cynllunio strategol ar gyfer gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg

Mae Llywodraeth Cymru wedi nodi pwysigrwydd ehangu darpariaeth gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg er mwyn cyflawni'r targed o gael miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Bydd amryw o ffactorau yn effeithio ar lwyddiant y weledigaeth honno:

3.1. Strategaeth genedlaethol ac integreiddio polisiau'r Llywodraeth

Mae angen i Lywodraeth Cymru osod ystyriaethau am yr iaith Gymraeg a'i gweledigaeth ar gyfer 2050 yng nghanol y broses o gynllunio, ariannu a gweithredu eu cynlluniau ynglŷn â gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar. Heb gynlluniau pendant a phenodol ynglŷn â'r ffordd ymlaen, mae'n debyg y bydd cyfle euraidd yn cael ei golli i gymryd camau hynod arwyddocaol o ran dyfodol yr iaith Gymraeg.

Mae targed cenedlaethol wedi'i osod i ehangu darpariaeth cyfrwng Cymraeg gofal plant drwy greu 150 o grwpiau meithrin ychwanegol dros y degawd nesaf.¹⁰ Yn ei rhaglen waith 2017-2021 Cymraeg 2050, mae Llywodraeth Cymru yn nodi ei bod am 'gefnogi'r gwaith o ehangu sector Cymraeg y blynyddoedd cynnar drwy greu 40 grŵp meithrin newydd erbyn 2021'.¹¹ Mae hefyd yn nodi ei bod am weithredu'r cynnig 30 awr o ofal plant am ddim ar draws Cymru, a sicrhau mwy o leoliadau cyfrwng Cymraeg dan nawdd y Llywodraeth. Y tu hwnt i'r ymrwymiad cyffredinol hwn i gefnogi ac ariannu, nid yw eto'n eglur sut yn union y mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu gweithredu, a pha fframwaith fydd yn cael ei ddefnyddio er mwyn gyrru'r gwaith hwn yn ei flaen.

Polisiau gofal plant Llywodraeth Cymru

Mae'r prosiect Dechrau'n Deg wedi'i dargedu at blant o dan 4 oed sy'n byw mewn ardaloedd difreintiedig yng Nghymru. Un rhan o'r prosiect yw cynnig darpariaeth gofal plant rhan-amser am ddim i blant 2-3 oed. Er bod disgwyliadau ar awdurdodau lleol i gynnig darpariaeth gofal plant drwy gyfrwng y Gymraeg, mae ystadegau'n dangos mai dim ond tua 7% o'r rhai a oedd yn gymwys a ofynnodd am ofal plant drwy'r Gymraeg, sy'n llawer is na'r ganran o blant sy'n derbyn addysg cyfrwng Cymraeg yng Nghymru.¹² Mae'n deg dweud bod lle i wella o ran integreiddio

¹⁰ Llywodraeth Cymru, *Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr* (2017), t. 12.

¹¹ Llywodraeth Cymru, *Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr- Rhaglen Waith 2017-21* (2017), t.10.

¹² Arad, *Y Ddarpariaeth Gofal Cyfrwng Cymraeg ar Gyfer Plant Cyn Oed Ysgol* (Mawrth, 2017).

amcanion y prosiect hwn â'r dyhead i gynyddu'r niferoedd mewn gofal plant cyfrwng Cymraeg.¹³

Mae Cynnig 30 Awr Llywodraeth Cymru yn gynnig mwy pellgyrhaeddol na Dechrau'n Deg o ran gofal plant. Mae'r Llywodraeth wedi ymrwymo i gynnig 30 awr yr wythnos o ofal plant am ddim i rieni sy'n gweithio ac sydd â phlant sy'n dair neu bedair oed. Bydd y gofal plant yn cael ei gynnig am 48 wythnos y flwyddyn. Mae'r Cynnig 30 Awr yn gyfuniad o amser addysg blynyddoedd cynnar (Cyfnod Sylfaen Meithrin) a gofal plant. Yn ystod y tymor ysgol (39 wythnos), mae plant sy'n 3 oed cyn mis Medi yn cael o leiaf 10 awr o addysg gynnar yr wythnos. Bydd y Cynnig 30 Awr yn cynnwys 20 awr ychwanegol o ofal plant ar ben yr addysg gynnar hon, a hefyd yn cynnig 30 awr o ofal y tu allan i dymor ysgol (hyd at 48 wythnos mewn cyfanswm).¹⁴ Mae'r Llywodraeth yn peilotu'r cynllun hwn mewn 7 awdurdod lleol sy'n cynnwys ardaloedd penodol yn Ynys Môn, Gwynedd, Blaenau Gwent, Caerffili, Sir y Fflint, Rhondda Cynon Taf, ac Abertawe.

Mae manylion llawn y Cynnig 30 Awr yn parhau i gael eu datblygu, ac yn debygol o gael eu haddasu yn sgil y cynllun peilot. Ond os bydd y cynllun cyflawn yn dwyn ffrwyth, byddai'n arwain at gynnydd mawr yn y galw am ofal plant ffurfiol ledled Cymru, ac yn sgil hynny yn cynnig cyfle amserol i gymryd camau breision er mwyn gwireddu gweledigaeth 2050. Er bod y cynnig hwn yn gyfle cadarnhaol i wella sefyllfa'r iaith, mae'n debyg o ddwysáu'r heriau sydd ynghlwm â darparu gofal plant drwy gyfrwng y Gymraeg.

Mae adroddiad diweddar adran Ymchwil Gymdeithasol Llywodraeth Cymru¹⁵ wedi'i gomisiynu â'r bwriad o fapio'r ddarpariaeth gofal plant yng Nghymru yn erbyn y galw posibl amdano yn sgil y Cynnig 30 Awr. Mae'r adroddiad yn gynhwysfawr ac yn cynnig ystod eang o ddata sydd yn darparu gwybodaeth hynod bwysig o ran cynllunio strategol ar gyfer y Cynnig 30 awr. O ystyried fod Llywodraeth Cymru wedi pwysleisio pwysigrwydd gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar i weledigaeth 2050 mae'n syndod nad yw'r adroddiad yn crybwyll darpariaeth cyfrwng Cymraeg o gwbl. Er hyn, dyma rai ffeithiau allweddol o'r adroddiad sy'n amlinellu argaeledd gofal plant yng Nghymru yng nghyd destun y galw sydd yn debygol o godi yn sgil y Cynnig 30 Awr.

- Mae 175,000 o blant 0-4 oed ac mae tua 80,000 o leoedd gofal plant yng Nghymru.
- Mae 115,000 o blant 0-4 oed â rhieni sydd yn gweithio, ac felly yn debygol o fod yn defnyddio rhyw fath o ofal plant.
- Mae 70,000 o blant yng Nghymru sydd yn 3-4 oed, a tua 46,000 o'r rhain sydd yn gymwys am y Cynnig 30 Awr ar hyn o bryd.
- Dim ond 45,000 o leoedd gofal llawn (fyddai'n gallu cynnig 30 awr neu fwy o ofal yr wythnos ar hyn o bryd) sydd ar gael yng Nghymru.

¹³ Mae'r mudiad Rhieni dros Addysg Gymraeg (RhAG) wedi adleisio'r pryderon hyn ac wedi mynd mor bell â dweud bod Dechrau'n Deg 'yn milwrio'n erbyn ehangu addysg Cyfrwng Cymraeg'. Gweler ymateb RhAG i'r ymgynghoriad Ymchwil i Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg:

<http://www.senedd.cynulliad.cymru/mgConsultationDisplay.aspx?id=179&RPID=1008375631&cp=yes>

¹⁴ Gall yr oriau hyn amrywio rhywfaint o un awdurdod lleol i'r llall. Mae rhai awdurdodau lleol yn cynnig 15 awr o addysg sylfaen feithrin yr wythnos, ac yn yr achos hwn bydd 15 awr ychwanegol o ofal plant yn cael ei ddarparu.

¹⁵ Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth, *Y Capasiti gofal plant yng Nghymru* (Hydref 2017).

- Pe bai holl leoedd gofal llawn plant Cymru yn cael ei neilltuo i blant 3-4 oed sydd yn gymwys am y Cynnig 30 Awr, byddai dal angen rhagor o ddarpariaeth. Nid yw hyn yn cymryd i ystyriaeth bod 69,000 o blant dan 3 oed sydd â rhieni mewn gwaith yn debygol o lenwi rhywfaint o'r lleoedd, ac o bosibl fod plant hyn am gymryd rhywfaint o'r lleoedd (ar ôl ysgol neu yn ystod y gwyliau o bosibl).
- Mae'n debyg nad yw nifer sylweddol o'r 46,000 o blant fydd yn gymwys am y Cynnig 30 Awr yn derbyn gofal plant ar hyn o bryd. Mae'n debygol iawn y bydd y mwyafrif o'r rhain yn dymuno cymryd mantais o'r gofal plant am ddim pan fydd y cynllun yn cael ei weithredu yn llawn.
- Mae'n debygol y bydd cynnydd am ofal plant mewn ardaloedd difreintiedig yn benodol, lle gallai'r cynnig alluogi rhieni i chwilio am waith heb orfod poeni am gostau gofal plant.

Mae ceisio amcangyfrif faint o ofal plant ychwanegol fydd ei angen yn sgil y Cynnig 30 Awr yn gymhleth ac yn amhendant. Mae adroddiad y Llywodraeth yn cynnwys cyfrifiadau manwl er mwyn ceisio mapio capasiti ac argaeledd, ac er bod yn rhaid trin y data hwn â gofal, mae'n saff dweud bod bwlch sylweddol rhwng y capasiti presennol a'r galw sy'n debyg o godi dros y blynyddoedd nesaf. Mae'r holl dystiolaeth yn awgrymu'n gryf bod diffyg lleoliadau, ac y bydd angen llawer mwy o leoedd gofal plant wrth weithredu'r cynllun ar draws Cymru.

Integreiddio'r Cynnig 30 Awr â gweledigaeth 2050

Mae'r ffigyrau a'r darlun uchod yn nodi'r her gyffredinol sy'n debyg o godi yn sgil y Cynnig 30 Awr, ond nid oes unrhyw ystyriaeth o'r sefyllfa o ran darpariaeth cyfrwng Cymraeg, nac ychwaith yr heriau mwy penodol sy'n debyg o godi yng nghyd-destun cynyddu darpariaeth cyfrwng Cymraeg. Er bod y Llywodraeth wedi ymrwymo i greu 40 cylch meithrin newydd erbyn 2021, nid yw'r ymrwymiad hwn, ar ben ei hun, yn ddigon uchelgeisiol. Mae ystadegau'r Mudiad Meithrin¹⁶ yn nodi mai 21 o blant ar gyfartaledd sydd ym mhob cylch meithrin ar draws Cymru. Yn seiliedig ar y cyfartaledd hwn, byddai 40 o gylchoedd newydd yn creu tua 900 o leoedd newydd cyfrwng Cymraeg. Er ei bod yn debyg byddai'r cylchoedd meithrin newydd yn cynnig mwy o leoedd na'r cyfartaledd hwn¹⁷, mae adroddiad diweddar y Llywodraeth yn awgrymu bod angen degau o filoedd o leoedd newydd i ddiwallu'r galw a fydd yn debyg o godi yn sgil y Cynnig 30 Awr. Nid yw'n amlwg y bydd creu 40 o gylchoedd newydd erbyn 2021 yn gwella'r sefyllfa bresennol o ran y ganran sy'n cael gofal plant cyfrwng Cymraeg. Er bod cynlluniau canolog o'r fath yn rhan o'r ateb, mae'n amlwg bod angen cynllunio mwy manwl ac uchelgeisiol er mwyn sicrhau bod awdurdodau lleol a darparwyr gofal plant yn ysgwyddo rhywfaint o'r cyfrifoldeb am gynyddu'r darpariaeth cyfrwng Cymraeg. Mae sawl cwestiwn pwysig y mae angen ei ateb os yw'r Llywodraeth o ddifri am weld gofal plant yn cyfrannu'n sylweddol at weledigaeth 2050. Mae amryw gwestiwn pwysig yma:

¹⁶ Mudiad Meithrin, *Adroddiad Blynyddol 2015-16*.

¹⁷ Mae rhan fwyaf o'r cylchoedd meithrin ar hyn o bryd yn ofal bore neu brynawn, a bydd y Cynnig 30 Awr yn gofyn am ddarpariaeth gofal dydd llawn, fydd yn debyg o gynyddu'r niferoedd yn y cylchoedd Meithrin hyn.

- Pa fframwaith gellid ei mabwysiadu er mwyn sicrhau cydweithio effeithiol rhwng Llywodraeth Cymru, awdurdodau lleol, a darparwyr gofal plant er mwyn sicrhau cynnydd yn narpariaeth cyfrwng Cymraeg?
- Sut y gellir defnyddio cynlluniau cyllido Llywodraeth Cymru er mwyn sicrhau cynnydd yn narpariaeth cyfrwng Cymraeg gofal plant? Mae'r Mudiad Meithrin wedi derbyn cyllid ychwanegol ar gyfer 2018/19 ac mae cwestiynau pwysig ynglŷn â sut yn union y dylid defnyddio'r cyllid hwn, a beth yn union fydd rôl Llywodraeth Cymru a'r awdurdodau lleol o ran y cynllunio hwn. Mae rhai awdurdodau lleol yn defnyddio grantiau gofal plant gan y Llywodraeth er mwyn ariannu'r Mudiad Meithrin yn eu hardal leol, tra bo awdurdodau eraill yn gweithredu mewn ffyrdd gwahanol. Nid oes llawer o fanylder hyd yn hyn ynglŷn â'r fframwaith a'r prosesau er mwyn rheoli'r buddsoddi a'r cynllunio ar lefel genedlaethol a lleol.
- Yn gysylltiedig â'r pwynt uchod, y Mudiad Meithrin yw'r darparwr gofal plant amlycaf cyfrwng Cymraeg yng Nghymru, a byddai'n fuddiol clywed am gynlluniau Llywodraeth Cymru o ran cyfraniad y Mudiad i'r cynllunio a darparu ar lefel genedlaethol a lleol. Mae'r Mudiad eisoes wedi cychwyn ar y gwaith o fapio sefyllfa pob cylch meithrin gydag ystyriaeth benodol i adnabod gallu'r cylchoedd i ymateb a darparu ar gyfer y Cynnig 30 Awr. Sut fydd hyn yn bwydo mewn i weithredoedd y Llywodraeth ac awdurdodau lleol penodol?
- Pa wybodaeth a data sydd ei angen er mwyn creu strategaeth effeithiol er mwyn cynyddu darpariaeth gofal plant cyfrwng Cymraeg. Mae adroddiad diweddar y Llywodraeth wedi darparu gwybodaeth am y capasiti cyffredinol, ond mae angen ystyried yr agenda ieithyddol yma hefyd.
- Ni ellir gwarchod nac ehangu'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg heb sicrhau cyflenwad digonol o staff sy'n meddu ar y sgiliau iaith priodol, yn ogystal â'r arbenigeddau cywir i weithio yn y sector. Er bod prosiectau ar gyfer cynyddu niferoedd staff cyfrwng Cymraeg sydd â chymwysterau yn y sector (er enghraifft y cynllun Cam wrth Gam) wedi bod yn llwyddiannus yn creu mwy o staff cymwys, mae nifer helaeth ohonynt yn gadael swyddi â'r cylchoedd meithrin a'r sector gofal plant oherwydd cyflogau isel o'u cymharu â chyflogau cymhorthyddion dosbarth yn y sector addysg gynradd.
- Mae angen ystyried sut i hybu a hwyluso darpariaeth gofal plant cyfrwng Cymraeg yn hytrach na dim ond ateb y galw.

I gloi, mae'r Llywodraeth wedi nodi fod cynyddu'r niferoedd sy'n derbyn gofal plant drwy gyfrwng y Gymraeg yn hanfodol er mwyn cyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Mae adroddiad diweddar y Llywodraeth yn dangos yn glir y bydd angen llawer mwy o ddarpariaeth gofal plant dros y blynyddoedd nesaf. Wrth ddarllen rhaglen waith 2017-2021 Cymraeg 2050 nid oes amheuaeth fod y Llywodraeth yn ymwybodol o bwysigrwydd gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar i weledigaeth 2050. Er hyn, nid yw'n eglur sut y mae'r Llywodraeth yn bwriadu troi ymrwymiadau cyffredinol i ddatblygu'r sector yn weithredoedd penodol fydd â thraweffaith ar lawr gwlad. Isod, ceir dau argymhelliad mwy penodol o sut gellid lliniaru'r heriau sydd wedi'u hamlinellu uchod, a sicrhau bod y potensial o integreiddio polisïau gofal plant a gweledigaeth 2050 yn dwyn ffrwyth.

3.2. Gofal Plant a Chynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CSCAau)

Gall Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CSCAau) fod yn fframwaith hynod effeithiol er mwyn cydlynu gweithredoedd Llywodraeth Cymru, Awdurdodau Lleol, a darparwyr gofal plant. Byddai cynnwys deiliant penodol yn y CSCAau ar gyfer twf yn y sector gofal plant ym mhob ardal yn ffordd o sicrhau bod strategaethau lleol gofal plant yn cyd-fynd â dyheadau a thargedau cenedlaethol y llywodraeth o ran darpariaeth Cymraeg. Byddai twf yn y sector hwn yn cyfrannu'n arwyddocaol at gynyddu niferoedd ar draws y sector addysg cyfrwng Cymraeg yn y tymor hir.

Ers cyhoeddi'r Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg yn 2010, bu'n ofynnol i awdurdodau lleol baratoi Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg a'u cyflwyno i Lywodraeth Cymru. Rhoddodd Deddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) 2013 sylfaen statudol i'r cynlluniau hynny. Mae gofyn i awdurdodau lleol gynllunio strategaeth addysg cyfrwng Cymraeg sy'n cynnwys 7 deiliant penodol er mwyn cynyddu a gwella'r ddarpariaeth. Yn dilyn cryn dipyn o feirniadaeth ynglŷn â'r cynlluniau strategol, gofynnwyd i Aled Roberts gynnal adolygiad brys o'r gyfundrefn bresennol ar gyfer cynllunio addysg Gymraeg yng Nghymru ym mis Mawrth 2017. Mae adroddiad Aled Roberts, fel amryw o adroddiadau blaenorol,¹⁸ yn feirniadol o gynlluniau rhai o'r awdurdodau lleol a hefyd o'r weithdrefn lywodraethol a deddfwriaethol gyffredinol. Un diffyg amlwg yn y cynlluniau yn ôl yr adroddiad yw nad oes deiliant ynghylch darpariaeth cyn-statudol.

Ar hyn o bryd, nid oes deiliant penodol sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol ddarparu cynllun, targedau a meini prawf pendant ynglŷn â gofal plant cyfrwng Cymraeg. Er bod rhaglen waith 2017-2021 Cymraeg 2050 yn nodi y dylai CSGAau gynnwys cynlluniau ar gyfer 'gwella darpariaeth cyfrwng Cymraeg y blynyddoedd cynnar', nid yw'n orfodol. O ganlyniad, prin yw'r sylw sy'n cael ei roi i ofal plant o fewn cynlluniau awdurdodau lleol ar y funud. Byddai ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol gynnwys cynllun clir a phendant i gynyddu'r niferoedd sy'n cael gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar drwy gyfrwng y Gymraeg yn fanteisiol am ddau brif reswm.

1. Mae gan y CSCAau botensial hynod fel cyfrwng ar gyfer cydlynu gweithredoedd y Llywodraeth, yr awdurdodau lleol, a'r darparwyr. Byddai'r CSCAau yn darparu fframwaith effeithiol er mwyn i'r Llywodraeth sicrhau bod cynllunio a gweithredu lleol digonol yn digwydd sy'n cyd-fynd â dyheadau a thargedau'r Llywodraeth ar lefel genedlaethol. Er bod yr ADGPau eisoes yn gofyn i awdurdodau lleol gynllunio ar gyfer gofal plant, ac mae gofyn ystyried iaith y ddarpariaeth, nid oes unrhyw broses gymeradwyo i'r adroddiadau hyn. Mae angen i'r CSCAau gael eu cymeradwyo gan y Llywodraeth ac felly byddai modd sicrhau ansawdd y cynlluniau a byddai'r awdurdodau yn atebol i'r targedau fydd yn cael eu gosod. Byddai'r cynlluniau lleol hyn hefyd yn ffordd effeithiol o hybu a thargedu gwaith y Mudiad Meithrin fel y darparwyr

¹⁸ Cynulliad Cenedlaethol Cymru: Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, *Ymchwiliad i Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg* (Rhagfyr 2015); Estyn, *Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg awdurdodau lleol*, (Medi, 2016).

sydd yn debygol o ddatblygu'r mwyafrif o'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg newydd. Mae'n debyg y bydd y Llywodraeth yn disgwyl i'r cyllid ychwanegol sydd wedi ei neilltuo i'r Mudiad gael ei ddefnyddio er mwyn cyrraedd ei tharged o greu 40 cylch meithrin newydd erbyn 2021. Er mwyn i'r gwaith hwn gael yr effaith mwyaf posibl o ran creu siaradwyr Cymraeg newydd, mae'n hollbwysig bod yr awdurdodau lleol yn rhan o'r cynllunio hwn. Mae'r sefyllfa o ran darpariaeth Gymraeg yn amrywio'n sylweddol o un ardal i'r llall, ac mae gofynion gwahanol rhwng ac o fewn ardaloedd gwahanol. Does dim un datrysiad cynhwysfawr sydd am weithio ym mhob man, a'r awdurdodau lleol sydd â'r wybodaeth berthnasol er mwyn llunio cynllun a strategaeth a fyddai'n gweddu'r ardal leol. Petai CSCAau awdurdodau lleol yn amlinellu cynllun amlwg ar gyfer twf yn narpariaeth gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg yn yr ardal; bod perthynas strategol gref rhwng yr awdurdod lleol a'r Mudiad Meithrin; a bod y Mudiad yn derbyn cefnogaeth a buddsoddiad gan y Llywodraeth, yna byddai disgwyl gweld datblygiadau arwyddocaol yn y niferoedd o blant sy'n derbyn gofal plant drwy gyfrwng y Gymraeg. Byddai diwygio'r CSCAau yn unol ag argymhelliad Aled Roberts felly yn un ffordd gadarnhaol o fynd i'r afael â'r heriau a nodwyd yn 3.1 ac yn gam gweithredu pendant a phenodol ar ran Llywodraeth Cymru.

2. Byddai cynnwys deilliant penodol ynglŷn â gofal plant cyfrwng Cymraeg yn y CSCAau â'r potensial i greu twf sylweddol mewn niferoedd ar draws y sector addysg cyfrwng Cymraeg. Mae deilliant cyntaf y cynlluniau presennol yn ymwneud â thwf yn nifer y plant 7 oed sy'n cael eu dysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. O ystyried y dystiolaeth sy'n dangos y cyfraddau trosiant rhwng gofal plant ac addysg gynradd cyfrwng Cymraeg, a hefyd y gydberthynas glir rhwng pa mor gynnar mewn bywyd mae rhywun yn dysgu'r Gymraeg a'u rhuglder ar ddiwedd y daith, mae'n syndod nad oes deilliant penodol ar gyfer cynyddu nifer y plant sy'n cael gofal ac addysg blynyddoedd cynnar drwy'r Gymraeg. Mae hyn yn arbennig o wir o ystyried fod problem sylfaenol â'r deilliannau presennol sydd yn ran o fframwaith y CSGAau. Nid yw mwyafrif yr awdurdodau lleol yn gosod targedau ar gyfer cyfraddau plant 7 oed fydd yn cael eu dysgu drwy gyfrwng y Gymraeg, ond yn hytrach yn nodi rhagamcanion yn seiliedig ar y niferoedd sydd yn BI2, BI1 a dosbarth derbyn ar draws yr ardal. Hynny yw, mae awdurdodau lleol yn gwybod beth fydd ffigyrau'r plant 7 oed fydd yn cael eu dysgu drwy gyfrwng y Gymraeg am y 3 blynedd nesaf (sef hyd y cynlluniau presennol) oherwydd mae'r plant hyn eisoes yn y system addysg gyfrwng Gymraeg. Er mwyn gosod targedau twf yn hytrach nag adrodd ffeithiau, mae naill ai angen gofyn am gynlluniau mwy hirdymor neu ofyn i'r awdurdodau lleol osod targedau twf i'r blynyddoedd cynysgol. Byddai twf yn y sector cyn-ysgol yn dylanwadu'n arwyddocaol ar niferoedd plant 7 oed fyddai mewn addysg cyfrwng Cymraeg yn y blynyddoedd sydd i ddilyn. Byddai sicrhau niferoedd uchel ar draws y gyfundrefn addysg statudol cyfrwng Cymraeg yn seiliedig ar ddilyniant a throsglwyddo llwyddiannus o un cyfnod addysg i'r llall.

3.3. Casglu a recordio data

Er mwyn llunio strategaethau cenedlaethol a lleol effeithiol, ac er mwyn gwerthuso effaith a llwyddiant y strategaethau hyn yn y dyfodol, mae'n hanfodol cael data dilys a dibynadwy. Mae angen i Lywodraeth Cymru arwain y gwaith o ddiwygio'r ffyrdd o gasglu a rhannu data am ofal plant, er mwyn sicrhau bod cynlluniau a strategaethau lleol a chenedlaethol wedi'u llunio ar sail gwybodaeth y gellid ymddiried ynddi.

Mae adroddiad diweddar adran Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth¹⁹ yn drawiadol ac yn dangos potensial data fel ffordd o lywio strategaethau Llywodraeth Cymru. Yn anffodus, ni roddwyd unrhyw ystyriaeth i ddarpariaeth Cymraeg yn yr adroddiad hwn, ac mae'r data sydd yn bodoli ar ddarpariaeth Gymraeg yn dlawd iawn o'i gymharu. Fel sydd wedi'i drafod eisoes (gweler 2.2 uchod) nid oes fframwaith effeithiol ar waith ar gyfer casglu gwybodaeth ddibynadwy a dilys am sefyllfa gofal plant cyfrwng Cymraeg yng Nghymru. Mae argymhelliad Aled Roberts ynglŷn â chynnwys deiliant penodol yn y CSGAau ar gyfer cynyddu darpariaeth cyn-statudol cyfrwng Cymraeg yn dibynnu ar y gallu i gasglu a chyflwyno data dibynadwy a dilys am y sector hwn. Heb ddata dibynadwy a dilys, nid oes sail tystiolaeth gref er mwyn llywio penderfyniadau a strategaeth Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol o ran ariannu a chynllunio gwelliannau i'r ddarpariaeth. Nid yw chwaith yn bosibl asesu effeithiolrwydd unrhyw strategaethau sydd wedi'u gweithredu. Mae'r ffaith nad yw'r sector hwn dan reolaeth uniongyrchol Llywodraeth Cymru, a'i fod hefyd yn cynnwys ystod eang o wasanaethau gwahanol, yn gwneud y dasg hon yn un cymhleth.

Dyma grynodeb o'r prif broblemau sydd angen sylw:

Dibynadwyedd: Mae problemau yn bodoli â chysondeb y dulliau o gasglu a chyflwyno data o fewn a rhwng awdurdodau lleol. Bwriad yr ADGPau yw bod pob awdurdod lleol yn darparu darlun eglur o'r sector gofal plant er mwyn cynllunio yn effeithiol ar gyfer y dyfodol. Mae gofyn i awdurdodau lleol ddefnyddio data hunanasesiad yr AGGCC er mwyn cwblhau eu hasesiadau digonolrwydd gofal plant. Un broblem yn y cyswllt hwn yw cyfraddau cwblhau'r hunanasesiad sy'n golygu bod y darlun yn un anghyflawn. Problem fwy sylfaenol yw bod awdurdodau lleol yn aml yn ategu'r data hwn gan AGGCC â'u data eu hunain. Gall hyn gynnwys data ar ffurf arolygon neu ddata meintiol y mae'r awdurdod lleol wedi'u casglu eu hunain. Mae'r ffyrdd y mae'r awdurdodau lleol yn casglu'r data ychwanegol hwn, yn ei ddehongli, ac yn ei gyflwyno, yn amrywio o un adroddiad i'r llall, a hefyd o un awdurdod i'r llall. Nid yw data AGGCC a'r data sy'n cael ei gyflwyno yn yr ADGPau yn cyfateb i'w gilydd (hyd yn oed wrth ystyried y cyfraddau ymateb i'r hunanasesiadau); mae sawl awdurdod lleol yn anwybyddu ystadegau am iaith y ddarpariaeth yn gyfan gwbl; mae rhai awdurdodau lleol yn darparu ystadegau iaith y ddarpariaeth gofal plant yn un ffigur cyfunol, tra bo eraill yn darparu ystadegau am iaith yn ôl math y ddarpariaeth (gwarchodwyr, meithrinfeydd ayyb) yn unig. Mae hyn yn gwneud y broses o ddilyn tueddiadau dros amser, ac o gymharu awdurdodau gwahanol, yn un cymhleth, aneglur ac mewn rhai achosion yn amhosibl.

¹⁹ Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth, *Y Capasiti gofal plant yng Nghymru* (Hydref 2017).

Er bod proses newydd wedi'i chyflwyno yn 2016 mewn ymgais i ennyn dull mwy cyson a safonol o lunio'r ADGPau, mae adolygu'r ADGPau sydd newydd eu cyflwyno ar gyfer 2017-2022 yn profi bod problemau sylfaenol yn parhau. Er enghraifft, dim ond data 13 allan o 22 awdurdod lleol y gellid eu defnyddio yn ffigur 4 (uchod), naill ai oherwydd nad yw'r data ar gael, neu fod y data yn cael ei gyflwyno mewn ffordd sy'n ei gwneud yn amhosibl i'w ddefnyddio. Os nad yw'r dull o gasglu'r data yn gyson a dibynadwy, yna ni fydd yr wybodaeth yn ddilys ac ni fydd modd llunio na gwerthuso unrhyw gynlluniau a strategaethau ar gyfer cynyddu a gwella'r ddarpariaeth yn y sector hwn mewn ffordd ystyrlon.

Dilysrwydd: mater hynod o bwysig wrth sicrhau ansawdd unrhyw ddata sy'n cael eu casglu am batrymau iaith darpariaeth gofal plant yw'r broblem o gategoreiddio. Mae Canllawiau Statudol Gofal Plant yn diffinio 4 categori iaith²⁰:

- a) Lleoliad cyfrwng Cymraeg
- b) Lleoliad cyfrwng Cymraeg a Saesneg
- c) Lleoliad cyfrwng Saesneg gyda rhai elfennau dwyieithog
- d) Lleoliad cyfrwng Saesneg

Dyma'r categorïau sy'n cael eu defnyddio ym mwyafrif yr ADGPau sydd newydd eu cyflwyno gan awdurdodau lleol yn 2017. Fel y gwelir yn ffigur 2 a 3, fodd bynnag, mae data mwyaf diweddar AGGCC (25 Medi 2017), fel ei data blaenorol, yn defnyddio tri chategori yn unig. Mae'r sefyllfa yn hynod aneglur o ystyried mai data'r AGGCC sydd i fod yn sail i'r AGDPau yn y lle cyntaf.²¹

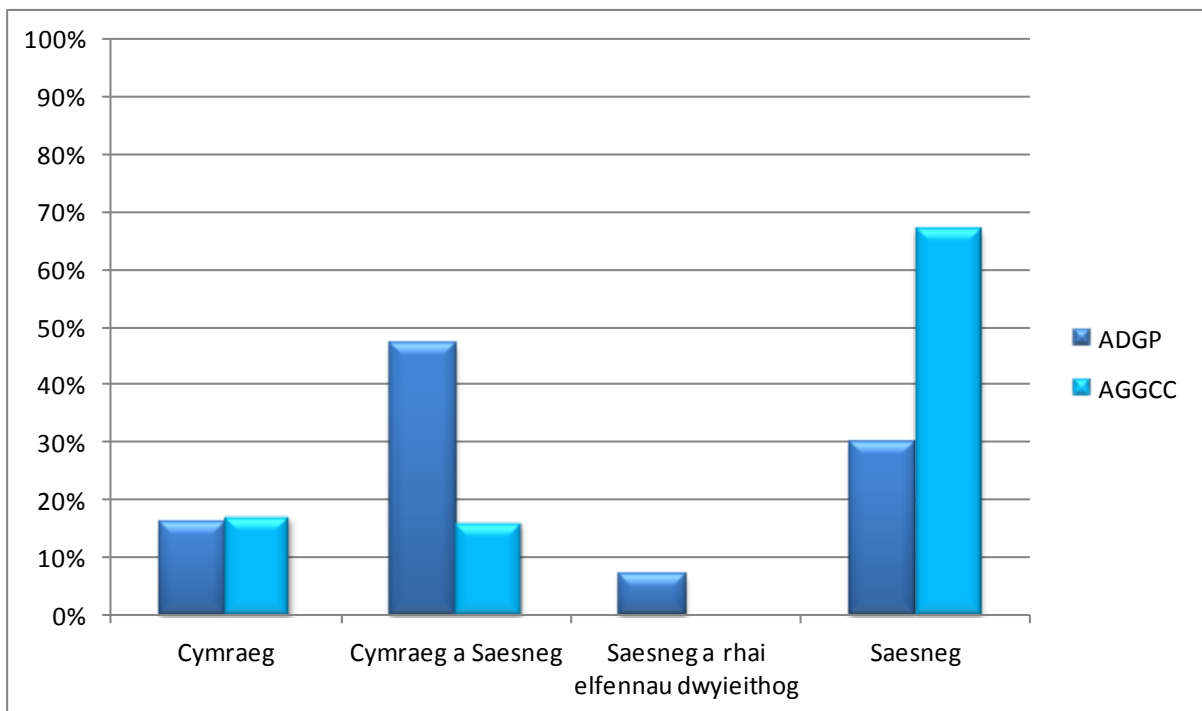
Y tu hwnt i broblemau amlwg â chysondeb y categorïau a tharddiad y data, mae cwestiynau ynglŷn â dilysrwydd y broses o hunanasesu iaith y ddarpariaeth. Mae ymchwil a gynhaliwyd gan Arad ar ran Comisiynydd y Gymraeg yn nodi bod camddehongli yn digwydd o'r ddwy ochr, â lleoliadau'n disgrifio eu hunain fel lleoliad cyfrwng Cymraeg a Saesneg pan mai dim ond llond llaw o eiriau Cymraeg sydd gan un aelod staff, a lleoliadau eraill sydd i bob pwrpas yn rhai cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog yn 'ofni' disgrifio eu hunain felly gan eu bod yn anghyfforddus â gallu profi bod yr holl waith papur a'r ohebiaeth ar gael yn Gymraeg.²² Yn ogystal â hyn, ymddengys bod defnyddio categorïau ieithyddol gwahanol yn gallu effeithio'r broses o hunanasesu iaith y ddarpariaeth yn sylweddol. Er enghraifft, gwelir bod gwahaniaethau sylweddol rhwng ffigur 3 a 4 uchod ac isod mae cymariaethau manylach mewn ardaloedd penodol:

²⁰ Llywodraeth Cymru, *Canllawiau Statudol Gofal Plant* (2016), t. 33.

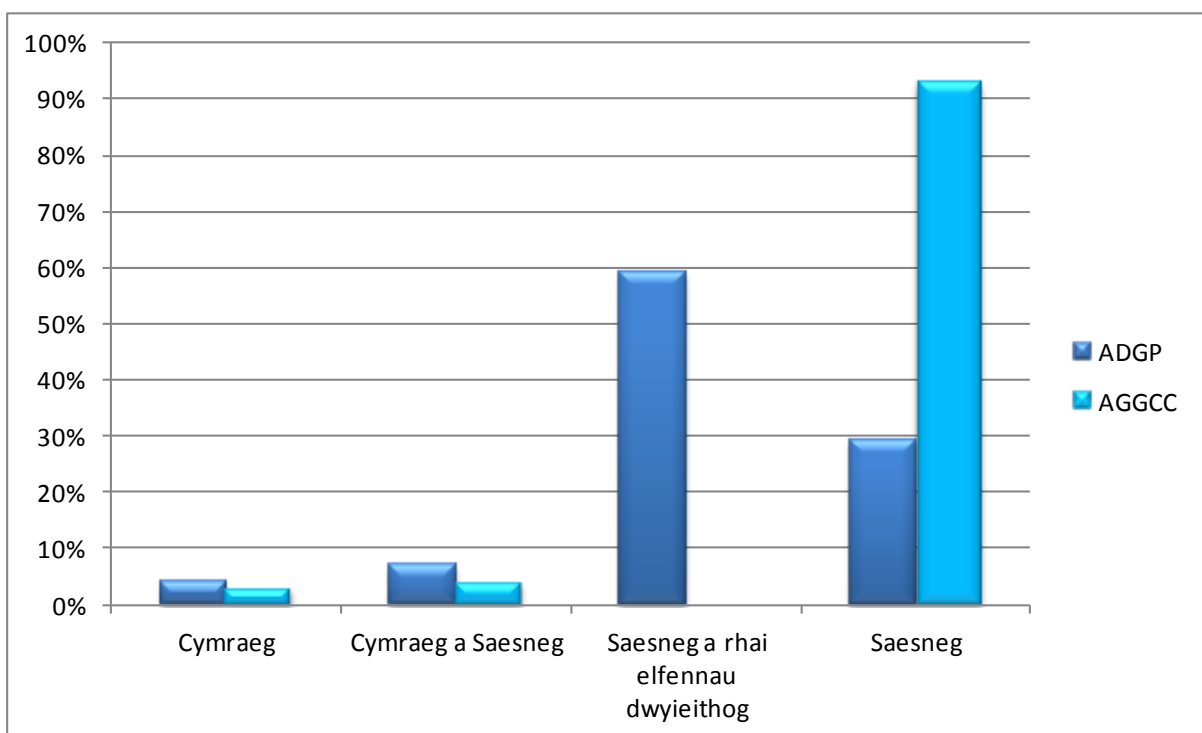
²¹ Mae pob AGDPau a ddadansoddiwyd yn defnyddio 4 categori iaith ac yn nodi bod y data wedi dod o HAG yr AGGCC. Nododd yr AGGCC mewn gohebiaeth ddiweddar â'r Comisiynydd fod yr HAG yn cynnwys 3 chategori iaith ac nad ydynt yn ymwybodol o unrhyw ddata sydd â 4 categori iaith.

²² Arad, *Y Ddarpariaeth Gofal Cyfrwng Cymraeg ar Gyfer Plant Cyn Oed Ysgol* (Mawrth, 2017).

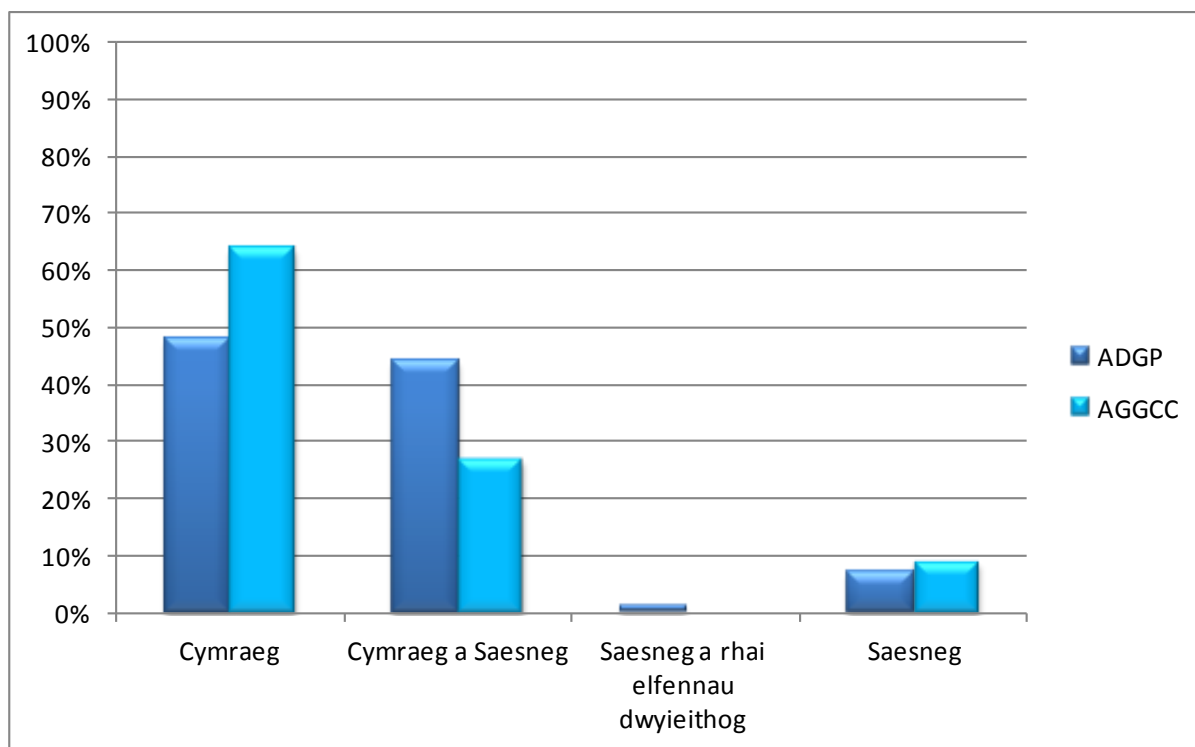
Ffigur 6: Cymharu data gan yr AGGCC (2017) â'r data sydd wedi'i gasglu o ADGP 2017-22 Sir Ddinbych.

Ffigur 7: Cymharu data gan yr AGGCC (2017) â'r data sydd wedi'i gasglu o ADGP 2017-22 Dinas a Sir Abertawe.

Ffigur 8: Cymharu data gan yr AGGCC (2017) â'r data sydd wedi'i gasglu o ADGP 2017-22 Gwynedd.

Mae'r data uchod yn dangos bod cwestiynau pwysig i'w hateb ynglŷn â sut mae'r data yn cael ei gasglu, sut mae'n cael ei ddehongli, a pha gasgliadau sy'n dilyn. Hynny yw, byddai dod i'r casgliad fod Dinas a Sir Abertawe wedi symud o sefyllfa lle'r oedd 95% o ofal plant yn Saesneg yn unig i sefyllfa lle mae 60% o'r ddarpariaeth yn ddwyieithog yn hynod gamarweiniol. O edrych ar y data, mae'n deg dod i'r casgliad fod tua 90% o ddarpariaeth gofal plant Abertawe i bob pwrpas yn Saesneg. Mae'n bwysig bod yn glir am hyn o ran disgrifio sefyllfa'r iaith yn yr ardal, o ran darparu gwybodaeth i rieni am y ddarpariaeth sydd ar gael, ac yn fwy na dim o ran sail tystiolaeth ddilys i werthuso unrhyw strategaethau blaenorol ac i gynllunio rhai newydd. Mae'n amhosibl osgoi'r problemau uchod yn gyfan gwbl, ond mae'n bwysig ystyried a cheisio lleihau effaith y materion hyn ar ansawdd a chywirdeb y data.

Mae'n debyg mai diwygio'r fframwaith sydd eisoes ar waith yw'r ffordd fwyaf effeithiol o symud ymlaen. Yr AGGCC sy'n debygol o ddarparu'r data mwyaf cyflawn ar gyfer y sector, a dylid gweithio gyda'r corff er mwyn gwella ansawdd a chyfraddau cwblhau'r hunanasesiad. Mae'n bosibl y gellid defnyddio data penodol gan awdurdodau lleol er mwyn ategu data AGGCC, ond mae angen cysondeb ynglŷn â sut y gwneir hyn a sut y'i cyflwynir. Mae'r Llywodraeth eisoes wedi ceisio symud rhywfaint i'r cyfeiriad hwn, ond mae'n amlwg fod angen safoni a rheoli'r broses ymhellach. O edrych ar adroddiad diweddar adran Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth²³ ymddengys bod gan y AGGCC a'r Llywodraeth ystod eang o fanylion a data am ofal plant yng Nghymru. Maent hefyd â'r arbenigedd ymchwil er mwyn

²³ Ymchwil Gymdeithasol y Llywodraeth, *Y Capasiti gofal plant yng Nghymru* (Hydref 2017).

casglu, dehongli a chyflwyno'r data hwn mewn ffordd effeithiol. O ystyried hyn, nid yw'n eglur pam fod angen i 22 awdurdod lleol gael y data hwn gan yr AGGCC ar ffurf crai, ac yna ei ddehongli a'i gyflwyno eu hunain yn yr ADGAau. Ymddengys y gallai Llywodraeth Cymru a'r AGGCC ddarparu data ar sefyllfa gofal plant o ran yr iaith Gymraeg, ar lefel genedlaethol a lleol. Gellid edrych ar y data hwn law yn llaw â'r adroddiad sydd eisoes wedi'i gyhoeddi ar gapasiti ac argaeledd darpariaeth gofal plant yng Nghymru. Mae'n amlwg fod gan y Llywodraeth y feddalwedd a'r data yn barod, a mater o gyfnewid neu ychwanegu newidynnau fyddai (er enghraifft, pa ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog sy'n bodoli a ble mae wedi'i leoli, manylion am ysgolion Cymraeg yr ardal, ble fydd y galw am ofal plant yn debygol o gynyddu, a dwysedd poblogaeth 0-4 oed yr ardal). Byddai data o safon yn sail tystiolaeth gadarn i awdurdodau lleol allu cynllunio a gwerthuso deilliant cyntaf eu CSGAau fydd yn ymwneud â chynyddu cyfraddau plant sydd mewn gofal plant cyfrwng Cymraeg. Byddai hefyd yn galluogi'r awdurdodau lleol a'r Llywodraeth fesur llwyddiant y strategaethau hyn o ran cynyddu darpariaeth gofal plant cyfrwng Cymraeg.
